

Mezei Péter*

A JOGKIMERÜLÉS INTÉZMÉNYÉNEK A KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSE AZ EURÓPAI UNIÓ SZERZŐI JOGÁBAN

A jogkimerülés kialakulásával és fejlődésével foglalkozó tanulmány sorozat első elemében a jogintézmény észak-amerikai érdekességeit foglaltuk össze.¹ A jelen, második publikáció a jogelv evolúciójának egy másik nagy földrajzi egységre vonatkozó tapasztalatait ismerteti. Az Európai Gazdasági Közösség (EGK), majd utóbb az Európai Unió (EU) szerzői joga ugyanis legalább annyira kalandos fejlődéstörténettel büszkélkedhet, mint az Egyesült Államok szövetségi joga.

A két jogrendszer vonatkozásában számos különbséget figyelhetünk meg e téren. Egyrészt az EGK/EU jelentősen fiatalabb együttműködése az európai országoknak, mint az észak-amerikai kolóniák és államok szövetségeként már több mint két évszázados múltra visszatekintő Egyesült Államok. Ezzel összefüggésben az „adott kor” gazdasági és társadalmi körülményei, illetve lehetőségei is jelentős eltéréseket mutattak. Így ami az Egyesült Államokban szövetségi szinten jogvitákhoz vezetett a 19–20. század fordulóján, az nem szükségképpen generált regionális szintű konfliktust Európában több évtizeddel később. Hogy mégis szoros összefüggést mutatnak a korai példák, azt leginkább az amerikai *Bobbs-Merrill* precedens² és az Európai Bíróság (EUB) első releváns döntése, a *Deutsche Grammophon*-ügy³ közötti hasonlóságok igazolják. Mindkét esetben a műpéldányok – az előbbinél könyvek, az utóbbinál hangfelvételek – árazásával kapcsolatos, még pontosabban az árazásra vonatkozó szerződéses klauzulától eltérő gyakorlat indukálta a jogvitát.⁴

Másrészt, és ez a témánk szempontjából is kiemelkedő jelentőséggel bír: a két entitás teljesen más hatáskörrel rendelkezik. Az Egyesült Államokban a szövetségi jogalkotás és kormányzat hatásköreit az alkotmány I. és II. cikke pontosan körülhatárolja, s attól csak

* Dr. Mezei Péter, PhD, az SZTE ÁJTK Összehasonlító Jogi Intézet intézetvezető-helyettes docense, az SZTE ÁJTK stratégiai dékánhelyettese, a Szerzői Jogi Szakértő Testület tagja.

¹ Mezei Péter: A jogkimerülés intézményének kialakulása és fejlődése az Egyesült Államokban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 9. (119.) évf. 2. sz., 2014. április, p. 5–77.

² *Bobbs-Merrill Company v. Isidor Straus and Nathan Straus*, 210 U.S. 339 (1908).

³ *Deutsche Grammophon Gesellschaft mbH kontra Metro-SB-Großmärkte GmbH & Co. KG*, Case 78/70, ECLI:EU:C:1971:59. Az EUB ítéletének megfelelő tagállami, jogerős bírósági döntést lásd: *Deutsche Grammophon Gesellschaft mbH v. Metro-SB-Großmärkte GmbH & Co. KG* (3 U 108/1970), *Hanseatische OLG*, 28 October 1971. In: N. March Hunnings (Szerk.): *Industrial Property Cases from Common Market Law Reports*. Common Law Reports Ltd., London, 1973, p. 465–474.

⁴ A *Bobbs-Merrill* ügy elemzését lásd: Mezei: i. m. (1), p. 13–16.

korlátozott keretek között lehet eltérni.⁵ Az EGK/EU tagállamai ehhez képest más – bár folyamatosan bővülő – terjedelemben delegálták hatásköreiket a nemzetek felett álló központi szervekhez. Az Egyesült Államok alkotmányának I. cikk 8. szakasz (8) bekezdésében található szellemi tulajdon-védelmi klauzula (*IP-clause*) a Kongresszusnak vindikálja a szerzői és a szabadalmi jog törvényi szintű szabályozását.⁶ Ezzel ellentétben az EGK alapító szerződése, illetve jelenleg az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata is csak közvetve teszi lehetővé a szellemi tulajdon-védelem szabályozását. Az utóbbi dokumentum⁷ 34–36. cikke alapján az áruk szabad áramlása (behozatala és kivitele) az EU egyik prioritása (a négy szabadság egyike). Ugyanakkor – többek között – „az ipari és kereskedelmi tulajdon védelme” érdekében a tagállamok megtilthatják vagy korlátozhatják e szabadság érvényesülését, feltéve, hogy az ily módon bevezetett tagállami tilalmak és korlátozások nem szolgálnak önkényes megkülönböztetés vagy a tagállamok közötti kereskedelem rejtett korlátozásának eszközeként.⁸

A jogkimerülés megjelenése is épp e rendelkezésekből fakad. Az EUB ugyanis első lépésben beillesztette a szerzői és a szerzői joghoz kapcsolódó jogokat az ipari és kereskedelmi tulajdon fogalma alá.⁹ Ahogy azt az EUB a híres *Phil Collins*-döntésben hangsúlyozta: „a szerzői jog kereskedelmi kiaknázása ugyanazokat a problémákat veti fel, mint bármilyen más ipari és kereskedelmi jog kereskedelmi kiaknázása. ... [E]nnél fogva, és amint azt a bíróság következetesen megállapította, ezek a jogok, noha nemzeti törvényhozás szabályozza őket, a szerződés követelményeinek is alá vannak vetve, és ezért annak alkalmazási körébe

⁵ Az Egyesült Államok alkotmányának I. cikk 8. szakasz (1)–(16) bekezdése rögzíti a Kongresszus kizárólagos jogalkotási hatásköreit. Az említett szakasz (17) bekezdése a „szükséges és megfelelő” (necessary and proper) klauzula révén biztosít lehetőséget a hatáskörök szélesítésére. Vö.: *Badó Attila, Bóka János: Az Egyesült Államok jogrendszere. In: Badó Attila, Bencze Mátyás, Bóka János, Mezei Péter (szerk.): A jogrendszerek világa. Pro Talentis Universitatis Alapítvány, Szeged, 2012, p. 81–85.*

⁶ „A Kongresszusnak joga van arra, hogy ... előmozdítsa a tudományok és hasznos művészetek fejlődését azáltal, hogy a szerzők és feltalálók részére kizárólagos jogot biztosít írásaik és találmányaik tekintetében egy meghatározott időtartamra.”

⁷ Vö. az ennek történeti előzményeként számon tartott Európai Közösséget létrehozó (Római) Szerződés 30. és 36. cikkével.

⁸ E tévelt az EUB következetes joggyakorlata alapján *Dassonville*-elvként ismerik. Gyertyánfy összefoglalása szerint: „a ’mennyiségi korlátozásokkal azonos hatású intézkedés’ fogalmát a joggyakorlat meg lehetőségen következetesen értelmezi: ez a tagállamok által beiktatott minden olyan kereskedelmi szabály, amely alkalmas arra, hogy közvetlenül vagy közvetve ténylegesen vagy potenciálisan akadályozza a Közösségen belüli kereskedelmet. A tényleges hatást tehát nem kell feltétlenül kimutatni, elegendő, ha a mindennapi élettapasztalatok szerint az akadályozás lehetősége fennáll.” Lásd: *Gyertyánfy Péter: Szerzői jogunk és az európai integráció. Magyar Jog, 1991. 6. sz., p. 347.* Az elv forrását adó ítéletet lásd: *Procureur du Roi kontra Benoît és Gustave Dassonville, Case C-8/74, ECLI:EU:C:1974:82.* Lásd továbbá: *Guy Tritton: Intellectual Property in Europe. Sweet & Maxwell, London, 2002, p. 539.*

⁹ *Luigi Carlo Ubertazzi: Copyright and the Free Movement of Goods. IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law, 1985. 1. sz., p. 50–52; Boytha György: A szellemi termékek európai közösségi jogvédelmének kapcsolódása az ENSZ Szellemi Tulajdon Világszervezete és a Világkereskedelmi Szervezet szerződéséhez. Iustum Aequum Salutare, 2007. 4. sz., p. 62, 75–76.*

esnek”.¹⁰ Második lépésben pedig az EUB az áruk (de nem a szolgáltatások) szabad áramlásának tételéből – erősen megszorító módon, a szerzői jogok hátrányára – levezette a vizsgált jogintézményt.¹¹ A *Patricia*-ügyben hozott előzetes döntés indokolása szerint „a [Római Szerződés] 30. és 36. cikk célja, hogy összhangba hozza az áruk szabad áramlása követelményét az irodalmi és művészeti tulajdonon fennálló kizárólagos jogok jogszerű használatával. Ez különösen azt feltételezi, hogy e jogok bármiféle visszaélészerű alkalmazása, amely természeténél fogva alkalmas arra, hogy mesterséges akadályokat hozzon létre a közös piacon belül, nem érdemel védelmet”.¹² Ahogy arra Boytha György kiválóan utalt, a fenti megközelítés kiválóan illett az EUB korai joggyakorlatába, amelynek keretében „a Bíróság ítéletek sorában tett következetesen különbséget a jog fennállásának elismerése, vagyis a szellemi termék engedély nélküli felhasználásával szembeni védelem biztosítása, és a jog gyakorlásának, a jogosult hozzájárulásával áruformában többszörözött szellemi termékek terjesztésére irányuló engedélyezésnek közösségi szabályozása között”.¹³

Harmadrészt, az Egyesült Államok szövetségi joga különálló törvényekben szabályozza a védjegy-, a szabadalmi és a szerzői jogot. Ebből következően a jogkimerüléssel kapcsolatos gyakorlat relatíve könnyen elkülöníthető – fontos átfedések mellett – e három jogterületen. Ezzel ellentétben az EUB releváns gyakorlata a szellemitulajdon-védelem mindhárom részterületét párhuzamosan érintette, más szavakkal: *a jogkimerülés tétele a védjegy-, a szabadalmi és a szerzői jog területén párhuzamosan, egymásra is figyelemmel került kidolgozásra, illetve fejlesztésre*.¹⁴ (A jelen tanulmány ezzel együtt is igyekszik a szerzői jogot elválasztani és külön vizsgálni az iparjogvédelmi oldaltól.)

Végül, ellentétben az Egyesült Államokkal, ahol lineáris fejlődésnek lehetünk szemtanúi, a jogkimerülés tételének EGK-/EU-szintű fejlesztése alapvetően két nagy történelmi idő-

¹⁰ Phil Collins kontra Imtrat Handelsgesellschaft mbH és Patricia Im- und Export Verwaltungsgesellschaft mbH és Leif Emanuel Kraul kontra EMI Electrola GmbH, Joined Cases 92/92 and 326/92, ECLI:EU:C:1993:847, 21–22. pont.

¹¹ *Ubertazzi*: i. m. (9), p. 53; *David Gladwell*: The Exhaustion of Intellectual Property Rights. European Intellectual Property Review, 1986. 12. sz., p. 369; *Frank Gotzen*: Distribution and exhaustion in the EC. European Intellectual Property Review, 1990. 6. sz., p. 299–300.

¹² EMI Electrola GmbH kontra Patricia Im- und Export és társai, Case C-341/87, ECLI:EU:C:1989:30, para. 8.

¹³ *Boytha*: i. m. (9), p. 63. Lásd továbbá: *Ubertazzi*: i. m. (9), p. 54; *Warwick A. Rothnie*: Parallel Imports. Sweet & Maxwell, London, 1993, p. 332; *Tritton*: i. m. (8), p. 466–468.

¹⁴ A jogkimerülés tételét az EUB elsőként a védjegyjog területén mondta ki. Lásd: *Établissements Consten S.à.R.L. és Grundig-Verkaufs-GmbH kontra az Európai Gazdasági Közösség Bizottsága*, Joined Cases 56/64 and 58/64, ECLI:EU:C:1966:41. Az sem meglepő, hogy a releváns uniós szellemitulajdon-védelmi kommentárok és tanulmányok többsége valamennyi jogterületet – és ezenfelül gyakran még a versenyjogi aspektust is – felölelve járják körbe a közösségi jogkimerülés témakörét. Lásd különösen: *Rothnie*: i. m. (13), p. 315–393; *Tritton*: i. m. (8), p. 457–550; *Trevor Cook*: EU Intellectual Property Law. Oxford University Press, New York, 2010, p. 13–66; *Guido Westkamp*: Intellectual Property, Competition Rules, and the Emerging International Market: Some Thoughts on the European Exhaustion Doctrine. *Marquette Intellectual Property Law Review*, 2007, 2. sz., p. 291–335; *Theo Bodewig*: Exhaustion of Intellectual Property Rights in the European Union. In: *Toshiko Takenaka* (Ed.): *Intellectual Property in Civil Law and Common Law*. Edgar Elgar, Cheltenham, 2013, p. 401–415.

szakra bontható. Schovsbo erre a kettősségre utalt a „negatív-pozitív”, illetve az első és második generációs szabályozás kifejezéssel.¹⁵ 1991-et megelőzően ugyanis – az EGK szintjén – kizárólag az EUB joggyakorlata tartalmazott dogmatikailag megalapozott álláspontot a jogkimerülést illetően. Ezek az előzetes döntések ágyaztak meg aztán a regionális [az EGK/EU és az Európai Gazdasági Térség (EGT) tagállamainak (Izland, Liechtenstein és Norvégia)¹⁶ a területén belüli] jogkimerülés jogszabályi rendezésének. Alig néhány éves előkészítést követően 1991-ben ugyanis elfogadták az első szerzői jogilag releváns irányelvet, amely egy bekezdés erejéig vizsgálta a jogelvet.

Ugyanakkor az 1991-et követő időszak is két nagy részre bontható. Az első években több speciális (vertikális) irányelvet fogadott el a Parlament és a Tanács, amelyek céljukból adódóan csak korlátozott érvényesülést biztosítottak a jogkimerülésnek. Ugyanakkor – illetve ugyanezen idő alatt – már folytak a tárgyalások három olyan nemzetközi megállapodásról, amelyek hozzájárultak a későbbi európai uniós szabályozás szélesítéséhez. A *TRIPS-megállapodás*,¹⁷ a Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) Szerzői Jogi Szerződése¹⁸ és Előadásokról és Hangfelvételekről szóló Szerződése¹⁹ közül kiemelkedik az utóbbi kettő, mivel különösen ezeknek a szabályait igyekezett az EU a 2001-es *Infosoc-irányelv*²⁰ elfogadásával átültetni. Ez utóbbi jogforrás relevanciája pedig témánk szempontjából óriási, hiszen ez a norma vezette be az általános hatósugarú jogkimerülés tételét.

Az alábbi tanulmány célja, hogy a történeti sorrendiséget követve összefoglalja, miként jelent meg, fejlődött, illetve miként érvényesül a jogkimerülés az EGK/EU szerzői jogában.

Elsőként az EUB hetvenes-nyolcvanas években meghozott előzetes döntéseiről, valamint az adott időszakban uralkodó tagállami szintű szabályozásokról teszünk említést. Az ekkor megszülető előzetes döntések fényében világossá válhat, hogy az uniós jogalkotó szervek milyen mintákat követtek az elsőgenerációs irányelvek elfogadásakor.

¹⁵ *Jens Schovsbo: The Exhaustion of Rights and Common Principles of European Intellectual Property Law. In: Ansgar Ohly: Common Principles of European Intellectual Property Law. Mohr Siebeck, Tübingen, 2010, p. 170.*

¹⁶ A közösségi jogkimerülés az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodás 28. Jegyzőkönyv 2. cikke alapján kerül alkalmazásra a fenti három EGT-országban. Vö.: *David T. Keeling: Intellectual Property Rights in EU Law, Volume I. – Free Movement and Competition Law. Oxford EC Law Library, Oxford University Press, New York, 2003, p. 115–119.*

¹⁷ *Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (1994).* Hazánkban kihirdette: 1998. évi IV. törvény az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről.

¹⁸ WIPO Copyright Treaty (a továbbiakban: WCT), hazánkban kihirdette: 2004. évi XLIX. törvény, 1–2. §.

¹⁹ WIPO Performances and Phonograms Treaty (a továbbiakban: WPPT), hazánkban kihirdette: 2004. évi XLIX. törvény, 3–4. §. A WCT-t és a WPPT-t együttesen hagyományosan szokás a WIPO internet-szerződéseiként is aposztrofálni.

²⁰ 2001/29/EK irányelv az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról (a továbbiakban: Infosoc-irányelv).

A második fejezet az 1988-ban közzétett zöld könyv²¹ megállapításait foglalja össze. E dokumentum hű kéréppel szolgál az 1980-as évek európai szerzői jogi és technológiai környezetével kapcsolatban, s kiválóan megvilágítja, milyen okok vezettek a szerzői jog EGK-szintű, irányelvi harmonizálásának a megkezdéséhez.

Ezt követően kerül sor az 1990-es években egymást követően elfogadott irányelvek jogkimerüléssel kapcsolatos passzusainak, valamint az ezen irányelvek érvényességével kapcsolatos EUB-joggyakorlatnak az ismertetésére.

Mint jeleztük, az 1990-es években gőzerővel folytak a nemzetközi tárgyalások a *TRIPS-megállapodás* és a *WIPO* internetszerződéseinek az elfogadása tárgyában. Ezekben az akkor már Európai Unió névre keresztelt szerveződés folyamatosan fejlődő regionális szabályaira tekintettel fogalmazta meg álláspontját. Nem véletlen, hogy ez a dokumentumok végső szövegeiben is megjelent. *Vice versa*: szükségessé vált a *WCT* és a *WPPT* egyes előírásainak az akkoriban már előkészítés alatt álló horizontális szerzői jogi harmonizáció során történő figyelembevétele. A negyedik fejezet ezeket a forrásokat ismerteti.

Az ötödik fejezet a 2001-ben elfogadott *Infosoc-irányelv* normaszövegét és a kapcsolódó joggyakorlatot tekinti át.

Végül külön fejezetben kerültek elhelyezésre a jogkimerülés érvényesülésével kapcsolatos belső korlátozások. Ennek keretében külön figyelmet szentelünk a regionális jogkimerülés és a párhuzamos/parallel import kérdésének, valamint a követő jog intézményének.

1. Az EUB jogfejlesztő gyakorlata az 1970-es és 1980-as években

Amikor az EUB 1971-ben közzétette forradalminak számító ítéletét a *Deutsche Grammophon*-ügyben, az EGK-nak mindössze hat ország volt a részese.²² E tagállamok számottevő különbségek mellett szabályozták a jogkimerülést. Egyik végletként Hollandia hozható fel például, amely nemzetközi hatókörrel ismerte el a jogelv érvényesülését, ily módon lehetővé téve bármely olyan műpéldány vizonteladását a saját területén, amelyet a szerzői jogosult vagy az ő hozzájárulásával más személy bárhol (Hollandiában vagy azon kívül) jogszerűen

²¹ Commission of the European Communities: Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology – Copyright Issues Requiring Immediate Action, COM (88) 172 final, Brussels, 7 June 1988. (A továbbiakban: zöld könyv 1988).

²² Az alapító hatók a Német Szövetségi Köztársaság, Franciaország, Olaszország és a Benelux államok (Belgium, Hollandia és Luxemburg) voltak. Az első bővítésre 1973-ban került sor, amikor Dánia, az Egyesült Királyság és Írország csatlakozott a szervezethez.

forgalomba hozott.²³ A másik végletként a jogkimerülést európai szinten elsőként szabályozó Németországot érdemes említeni. Itt ugyanis szigorúan területi, nemzeti jelleget öltött a jogtétel, kizárva annak lehetőségét, hogy a német piacon kívül forgalomba hozott műpéldányok a szerzői jogosult engedélye nélkül viszonteladás tárgyát képezzék az NSZK területén.²⁴ A másik négy tagállam közül Olaszországban jogértelmezés útján a bírósági gyakorlat biztosította a jogelv érvényesülését; Belgium, Luxemburg és Franciaország azonban nem alkalmazta még ezt a tételt ekkor.²⁵ Ahogy arra Gyertyánfy utalt: „más jogrendszerekben, így például a francia, belga jogban ez az elv ismeretlen. A jogirodalom és a következőes bírói gyakorlat itt abból indul ki, hogy a szerző a kizárólagos jogosultsága alapján az engedélyadaskor behatárolhatja a terjesztést, konkretizálhatja a feltételeit, kizárhat (további engedélyhez köthet) egyes további felhasználási formákat (pl. a bérbeadást), ez az ún. *droit de destination*, a célhoz kötés joga, elmélete. A szerzőnek vagy a szerzői jog egyéb jogosultjának ez a rendelkezése nemcsak a szerződő partnerére, hanem mindenkiel szemben hatályos”.²⁶

A fenti tagállami eltérések fényében semmi meglepő nincs abban, hogy az EGK ilyen korai szakaszában nem mutatkozott esély a jogszabályi rendezésre. Ezt csak fokozta a tény, hogy a Római Szerződés nem tartalmazott semmilyen közvetlen hatáskört az EGK oldalán a szellemi tulajdon-jogok központi szabályozására nézve. Ennek is köszönhetően a jogterület harmonizációjának – Schovsbo szavaival élve – „első fázisa” az EUB előtt zajlott le a Római Szerződésben elismert alapelvek értelmezése révén.

A már említett *Deutsche Grammophon*-ügy tényállása szerint a felperes társaság Németország területén a hanglemezeit kötött áron (12,33 DM + áfa) értékesítette viszonteladók és nagykereskedők felé, akik ugyancsak kötött áron (19 DM) adhatták tovább a lemezeket. A Deutsche Grammophon (DG) kizárólag olyan cégekkel szerződött, amelyek vállalták az

²³ A holland joggyakorlat az ötvenes évek óta ismeri a jogkimerülést. Lásd: *Dirk Van Oostveen*: Netherlands: copyright. *European Intellectual Property Review*, 1997, 3. sz., p. D74–75; *Herman Cohen Jehoram*: Prohibition of Parallel Imports through Intellectual Property Rights. *IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 1999, 5. sz., p. 499; *Tjerd Overdijk, Polo van der Putt, Eva de Vries, Thomas Schaff*: Exhaustion and Software Resale Rights – A Comparison between the European Exhaustion Doctrine and the U.S. First Sale Doctrine in the Light of Recent Case Law. *Computer Law Review International*, 2011, 2. sz., p. 36. Az 1980-as években még csak EFTA-státusszal rendelkező skandináv országok nemzeti joga is a nemzetközi jogkimerülés tételét erősítette meg. Lásd: *Mogens Kottvedgaard*: The Principle of Exhaustion of Rights in the Law of Intellectual Property, Especially Copyright Law. *NIR – Nordiskt Immateriellt Rättsskydd*, 1982, 3. sz., p. 359–360; *Jan Rosén*: Free Trade, Competition and Copyright: Viewpoints from the Nordic EFTA Countries. In: *W. R. Cornish* (ed.): *Copyright in Free and Competitive Markets*. ESC, Oxford, 1986, p. 74; *Harald Bjelke*: The Development of Nordic Copyright in the Light of Court Usage. *NIR – Nordiskt Immateriellt Rättsskydd*, 1991, 1. sz., p. 42; *Gunnar W. G. Karnell*: Exhaustion of Copyright – Swedish Law in a European Setting. *IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 1999, 6. sz., p. 654–660.

²⁴ *Dietrich Reimer*: Principle of Exhaustion of Rights. *NIR – Nordiskt Immateriellt Rättsskydd*, 1982, 3. sz., p. 364.

²⁵ Zöld könyv 1988, i. m. (21), p. 147–148., 4.2.2. pont.

²⁶ *Gyertyánfy*: i. m. (8), p. 534. Lásd továbbá: *Cohen Jehoram*: i. m. (23), p. 499.

ellenőrzött kiskereskedelmi árak alkalmazását. A többi EGK-tagország területén ugyanakkor a felperes cég licenciamegállapodások útján engedélyezte a hanglemezek „hagyományos kereskedelmi gyakorlattal összhangban történő” értékesítését.²⁷ Az alperes Metro-SB-Großmärkte GmbH (Metro) 1969 során több hónapon keresztül a szabott kiskereskedelmi árnál olcsóbban (13,50–14,85 DM + áfa közötti összegért) kínálta a DG hanglemezeit, köszönhetően annak, hogy nem kötött a szabott ár követését előíró szerződést a felperessel. Amint erről az utóbbi tudomást szerzett, felszólította a Metrót a gyakorlat felszámolására. Ennek elutasítását követően a DG beszüntette együttműködését a Metróval, amely azonban a hamburgi székhelyű Rosner & Co. útján további DG-hanglemezeket vásárolt, s a korábbiaknál is kedvezőbb áron (11,95–12,95 DM + áfa) forgalmazta azokat. A vitatott hanglemezeket a DG Németország határain belül állította elő, francia leányvállalata (Polydor) rendelkezésére bocsátotta, s az utóbbi elsőként harmadik országok területén értékesítette azokat. A Rosner & Co. e forrásból jutott a példányokhoz. A DG szerint a Metro magatartása megsértette a német szerzői jogi törvény szerinti terjesztéshez fűződő jogát,²⁸ a jogkimerülés német szabályai²⁹ pedig arra tekintettel nem alkalmazhatóak, hogy a kérdéses hanglemezeket elsőként nem Németország területén hozták forgalomba.³⁰

Az EUB előzetes döntését a Római Szerződésben is rögzítést nyert alapelvek – a piac felosztásának tilalma, az áruk szabad áramlása és a versenytorzítás tilalma – mentén hozta meg.³¹ A tanács hangsúlyozta, hogy a kereskedelem területén, akár a szerzői joggal összefüggésben is, alkalmazhatók tilalmak és korlátozások, amennyiben – a Római Szerződés 36. cikkével összhangban – ezek az intézkedések nem önkényes megkülönböztetés vagy a tagállamok közötti kereskedelem rejtett korlátozásának eszközeként szolgálnak.³² Mindezek alapján az EUB úgy döntött, hogy „ha valamely szerzői joghoz kapcsolódó jogot kizárólag arra hivatkozással hívnak segítségül a jogosult által vagy az ő hozzájárulásával egy tagállam területén terjesztett termék más tagállam területén történő értékesítésének megakadályozása céljából, hogy a terjesztésre nem az utóbbi tagállam területén került sor, akkor ez a tilalom, amely legitimálná a nemzeti piacok elkülönítését, ellentétben állna az Alapító Szerződés nemzeti piacok egységes piacként történő egyesítésére irányuló alapvető céljával. Ezt a célt nem lehet elérni, ha a tagállamok eltérő jogrendszerei alapján a tagállamok állam-

²⁷ Az ítélet szerint: „[i]n paragraph (1) these licensing agreements state in particular that DG assigns to the licensee the exclusive right to exploits recordings in the territory covered by the agreement in a manner in accordance with normal commercial usage”. Lásd: Deutsche Grammophon-ítélet, ECLI:EU:C:1971:59, p. 490.

²⁸ Gesetz über Urheberrecht und Verwandte Schutzrechte vom 9. September 1965, BGBl I S. 1273, 85. cikk. (A továbbiakban: UrhG.)

²⁹ UrhG 17. cikk (2) bekezdés.

³⁰ A tényállást lásd: Deutsche Grammophon-ítélet, ECLI:EU:C:1971:59, p. 489–490.

³¹ Vö: az Európai Közösséget létrehozó (Római) Szerződés 3(G), 5, 30, 36, 85(1) és 86. cikkével.

³² Deutsche Grammophon-ítélet, ECLI:EU:C:1971:59, 5–11. pont. A Római Szerződés 36. cikkének alkalmazásával összefüggésben lásd: *Nial Fennelly: Rules and Exceptions: Freedom of Movement and Intellectual Property Rights in the European Union*. In: *Hugh C. Hansen: International Intellectual Property Law & Policy*. Volume 5, Juris Publishing, Huntington, 2003, p. 33-4–33-11.

polgárai képesek lennének felosztani a piacot, és önkényes megkülönböztetést alkalmaznának, vagy a tagállamok közötti kereskedelmet rejtett módon korlátoznák. Következésképp ellentétben állna az áruk közös piacon belüli szabad mozgását előíró rendelkezésekkel, ha a hangfelvétel-előállító egy tagállam jogszabálya alapján a védett műpéldányokra nézve őt megillető terjesztési jogot úgy gyakorolná, hogy ezzel megakadályozza ebben a tagállamban azon termékek értékesítését, amelyeket ő maga vagy az ő hozzájárulásával más személy egy másik tagállamban hozott forgalomba, pusztán azon az alapon, hogy a terjesztésre nem az elsőként említett tagállam területén kerül sor”.³³

Az EUB ítélete két szempontból is forradalmi jelentőséggel bír. Egyrészt rögzítette, hogy a szerződéses előírások a szerzői és a szerzői joghoz kapcsolódó jogokra hivatkozással nem érvényesíthetők a szerződést alá nem író személyekkel szemben.³⁴ Másrészt világossá tette, hogy az EGK működésének központi tétele az egységes piac létrehozása, amely főszabály szerint fölöttes érdekként megelőzi a szerzői és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok érvényesülését. Corbet ezt a tételt az „Eurodefense” kifejezéssel illette.³⁵ Ez utóbbi alól kivételt képezhetnek az olyan korlátozások és tilalmak, amelyek indokoltak, és nem korlátozzák a tagállamok közötti kereskedelmet (nem osztják fel az egységes piacot).

Nem sokkal később az EUB-nek a *Membran*-ügyben kellett véleményt formálnia. Itt két különálló – és az EUB előtt egyesített – jogvita keretében két német társaságot perelt be a zenei művekkel és hangfelvételekkel kapcsolatos jogok közös jogkezelését végző német társaság, a GEMA. A Musik-Vertrieb Membran GmbH és a K-Tel International olyan hangfelvételeket importált az NSZK területére, melyeket az EGK tagállamaiban jogszerűen hoztak forgalomba, s melyek után az adott tagállam területén a releváns jogdíjakat megfizették.³⁶

³³ „If a right related to copyright is relied upon to prevent the marketing in a Member State of products distributed by the holder of the right or with his consent on the territory of another Member State on the sole ground that such distribution did not take place on the national territory, such a prohibition, which would legitimize the isolation of national markets, would be repugnant to the essential purpose of the Treaty, which is to unite national markets into a single market. That purpose could not be attained if, under the various legal systems of the Member States, nationals of those States were able to partition the market and bring about arbitrary discrimination or disguised restrictions on trade between Member States. Consequently, it would be in conflict with the provisions prescribing the free movement of products within the common market for a manufacturer of sound recordings to exercise the exclusive right to distribute the protected articles, conferred upon him by the legislation of a Member State, in such a way as to prohibit the sale in that State of products placed on the market by him or with his consent in another Member State solely because such distribution did not occur within the territory of the first Member State.” Lásd: Deutsche Grammophon-ítélet, ECLI:EU:C:1971:59, 12–13. pont.

³⁴ A Bobbs-Merrill ügygel összefüggésben az Egyesült Államok Szövetségi Legfelsőbb Bíróságának hasonló érvelését lásd: *Mezei*: i. m. (1), p. 15–16. Ez a döntés ugyanakkor egyértelműen ellentétben áll a francia droit de destination elméletével.

³⁵ *Jan Corbet*: The Law of the EEC and Intellectual Property. Journal of Law and Commerce, 1994, p. 327.

³⁶ Musik-Vertrieb Membran GmbH és K-tel International kontra GEMA – Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte, Joined cases 55 and 57/80, ECLI:EU:C:1981:10.

A bírák a fenti tényállás tükrében rögzítették, hogy „a fentiekből következik, hogy sem a szerzői jogosult, sem a felhasználó, sem a szerzői jogosult vagy a felhasználó nevében cselekvő közös jogkezelő szervezet nem hivatkozhat a szerzői jog által részére biztosított kizárólagos hasznosítási jogra annak érdekében, hogy megakadályozza vagy korlátozza olyan hangfelvétel importálását, amelyet a jogosult maga vagy az ő hozzájárulásával más személy jogszerűen értékesített egy másik tagállam területén. ... Továbbá meg kell állapítani, hogy a nemzeti jog nem teheti lehetővé, hogy a szerzői jogok közös kezelésére vonatkozó megállapodás alapján az adott tagállam területén közös jogkezelési monopóliummal rendelkező vállalkozás díjat vessen ki a másik tagállam területéről importált, ott ugyanakkor a szerzői jogosult által vagy az ő hozzájárulásával forgalomba hozott termékekre, s ezzel felossza a közös piacot. Az ilyen gyakorlat lehetővé tenné, hogy a magánvállalkozás díjjal terhelje meg a közös piac területén belül szabadon áramló hangfelvételek importálását azon az alapon, hogy azok egy határt átlépnek. Következésképp e gyakorlat a nemzeti piacok elkülönülésének megerősödését eredményezné, amelyet a [Római] Szerződés épp megszüntetni kíván.”³⁷

E döntés tehát megerősítette a *Deutsche Grammophon*-ítélet helyességét, ezzel összefüggésben különösen az áruk szabad áramlásának prioritását és a regionális jogkimerülés szükségességét.³⁸ Ugyanakkor arra is felhívta a figyelmet, hogy nem zárja ki a terjesztés jogának a kimerülését az a körülmény, ha a forrás- és a célszág területén alkalmazott jogdíjak – 6,25 és 8 százalék – eltérnek egymástól. Más szavakkal: a szerzői jogosultakat nem illeti meg a lehető legnagyobb díjazás igénye, és a csekélyebb összegű jogdíj ellenében történő forgalomba hozatal mellett is kimerül a terjesztés vagyoni joga.

Figyelmet érdemel ugyanakkor az EUB egy másik ítélete az 1980-as évekből. Ennek keretében a luxembourgi fórumnak arra kellett választ adnia, hogy összhangban áll-e a Római Szerződés 30. cikkével az a francia törvényi előírás, amely előírja, hogy a francia filmszínházi vetítések és a videokazettán többszörözött műpéldányok forgalomba hozatala között legalább 6–18 hónapnak kell eltelnie. Más szavakkal: vajon a francia mozi kulturális/társas-

³⁷ „It follows from the foregoing considerations that neither the copyright owner or his licensee, nor a copyright management society acting in the owner's or licensee's name, may rely on the exclusive exploitation right conferred by copyright to prevent or restrict the importation of sound recordings which have been lawfully marketed in another Member State by the owner himself or with his consent. ... It should be observed next that no provision of national legislation may permit an undertaking which is responsible for the management of copyrights and has a monopoly on the territory of a Member State by virtue of that management to charge a levy on products imported from another Member State where they were put into circulation by or with the consent of the copyright owner and thereby cause the Common Market to be partitioned. Such a practice would amount to allowing a private undertaking to impose a charge on the importation of sound recordings which are already in free circulation in the Common Market on account of their crossing a frontier; it would therefore have the effect of entrenching the isolation of national markets which the Treaty seeks to abolish.” Lásd: Uo., 15., 18. pont.

³⁸ A regionális jogkimerülés újszerűségéből fakadó félelmek vonatkozásában lásd: *Adolf Dietz*: The Harmonization of Copyright in the European Community. IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law, 1985, 4. sz., p. 388–397.

dalmi indokok alapján törvényi úton védelemben részesíthető-e a terjeszkedő videoiparral szemben? Az EUB egyrészt megállapította, hogy a francia törvényi előírás függetlenül attól alkalmazható a videokazetták terjesztésére, hogy a műpéldányok külföldön vagy belföldön kerültek előállításra. Másrészt kimondásra került, hogy az ilyen szabályozás egyértelműen alkalmas arra, hogy a közösségen belüli kereskedelmet torzítsa. Mindezek ellenére a bírák úgy találták, hogy a filmművészeti alkotások készítésének ösztönzését célzó francia nemzeti szabályozás a Római Szerződés 30. és 36. cikkével összhangban indokoltnak tekinthető, vagyis a szellemi tulajdon-jogok érvényesítése érdekében korlátozható az áruk szabad áramlása a fentihez hasonló keretek között.³⁹

A luxembourgi bíróság egy másik tétellel, egyben a jogkimerülés korlátainak a megelőzésével fejlesztette tovább a joggyakorlatát a nyolcvanas években. A *Coditel I*-ügyben a Ciné Vog Films cég kizárólagos jogokat szerzett – többek között – a „*Le Boucher*” című filmalkotás filmszínházi vetítésére és televíziós közvetítésére. A szerződés hétéves kizárólagosságot biztosított a cégnek, amely időtartamot az első – 1971. május 15-ére datálható – filmszínházi vetítést követően számították, azzal, hogy a televíziós sugárzás legkevesebb 40 hónappal a mozis előadásokat követően kezdődhet. Az említett film jogosultjai ugyanakkor külön engedélyezték a német televíziótársaságnak, hogy az alkotást az NSZK területén sugározzák. A Coditel belga kábeltelevíziós társaság a német cég egyes csatornája 1971. január 5-i műsorának jeleit kábeles úton továbbközvetítette előfizetői számára. A Ciné Vog kizárólagos jogainak sérelmét látta ebben a magatartásban, az alperes Coditel viszont a Római Szerződés 59. cikke által biztosított szolgáltatásnyújtás szabadságára hivatkozással védekezett. A belga fellebbviteli bíróság a *Berni Uniók Egyezmény* (BUE) 11bis cikkére⁴⁰ hivatkozással megállapította ugyan, hogy az alperes („az eredetihez képest más szervezet”) engedély nélkül valósított meg továbbközvetítési magatartást, ugyanakkor kétségeinek adott hangot a szolgáltatásnyújtás szabadságát illetően.⁴¹

³⁹ Cinéthèque SA és társai kontra Fédération nationale des cinémas français. Joined cases 60 and 61/84, ECLI:EU:C:1985:329, 21–24. pont. Hasonlóképp elfogadhatónak találta az EUB a francia közös jogkezelő SACEM azon gyakorlatát, amely szerint a hangfelvételeket nyilvánosan előadó diszko tulajdonosa a bevételei 8,25%-áig terjedő jogdíjat köteles fizetni, s ahol a jogdíj 6,60%-a a nyilvános előadás után, 1,65%-a pedig az ún. „kiegészítő mechanikai többszörözési díjat” jelentette. A francia nemzeti jog ugyanis e tekintetben nem tett különbséget a belföldön és az EGK más tagállamai területén előállított műpéldányok esetleges előadása vonatkozásában, a fenti jogdíjat ettől függetlenül kellett a tulajdonosnak megfizetnie a SACEM felé. Lásd: G. Basset kontra Société des auteurs, compositeurs et éditeurs de musique (SACEM), Case C-402/85, ECLI:EU:C:1987:197, 14–17. pont.

⁴⁰ „Az irodalmi és művészeti művek szerzőinek kizárólagos joga, hogy engedélyt adjanak: 1. műveik sugárzására vagy minden más, jel, hang vagy kép vezeték nélküli közvetítésére alkalmas eszközzel történő nyilvános átvitelére; 2. sugárzott mű mindenfajta, akár vezeték útján történő, akár vezeték nélküli nyilvános átvitelére, ha ezt az átvitelt az eredetihez képest más szervezet végzi; 3. a sugárzott mű hangszóró vagy egyéb, annak megfelelő jel-, hang- vagy képközvetítő eszközzel történő nyilvános átvitelére.” Lásd: BUE, 11bis cikk (1) bekezdés.

⁴¹ SA Compagnie générale pour la diffusion de la télévision, Coditel és társai kontra Ciné Vog Films és társai, Case 62/79, ECLI:EU:C:1980:84.

Ezekről az alapokról indulva az EUB előzetes döntésében megerősítette, hogy nem tekinthető önkényes megkülönböztetésnek vagy rejtett korlátozásnak a filmművészeti alkotások területi kizárólagosságot biztosító engedéllyel történő közvetítése (az ítélet angol szóhasználata szerint „show”). Ezzel egyidejűleg eltiltható a jeleket egy másik tagállamból fogadó kábeltelevíziós társaság a művek engedély nélkül történő továbbközvetítésétől.⁴² Az EUB megjegyezte, hogy „a szerzői jogosult és az általa jogosított személy joga, hogy a film minden egyes közvetítése után díjazást követeljen; ez az ilyen típusú irodalmi és művészeti alkotáson fennálló szerzői jog elemi működésének a része”.⁴³ Más szavakkal: *a filmművészeti alkotások engedély nélküli továbbközvetítésére irányuló szolgáltatás nyújtása nem érdemel védelmet a szerzői jogosultak érdekeivel szemben*. Utóbb e döntést az EUB a *Coditel II*-ügyben is megerősítette.⁴⁴

Hasonlóképp a szerzői jogosultak érdekeit védő módon bírálta el az EUB a *Warner Brothers v. Christiansen*-ügyet. Ennek keretében a jogvitát a nyolcvanas években világszerte felfutó videokölcsönzés gyakorlata szülte.⁴⁵ Az alperes Erik Viuff Christiansen Koppenhágában videokölcsönzőt üzemeltetett. Ezzel összefüggésben megvásárolta a Warner Brothers cég „*Never Say Never Again*” című filmalkotásának az Egyesült Királyság területén VHS videokazettán jogszerűen forgalomba hozott példányát. A dán nemzeti szerzői jogi törvény ugyanakkor – a világon az elsők között – a zene- és filmművészeti alkotások szerzői, illetve előállítói részére jogot biztosított a művek és kapcsolódó teljesítmények kölcsönzésére, illetve ennek engedélyezésére. Dániában e jogokkal a *Metronome Video ApS* rendelkezett.⁴⁶

Az előzetes döntés indokolása szerint „a [kölcsönzési] piac létrejöttét több tényező indokolta. Így például a videokazetták gyártásának fejlődése erősebb és hosszabb életű kazettákat eredményezett; a vásárlók mindinkább rájöttek, hogy csak alkalmanként tekintik meg a videokazettákat, amelyeket előtte megvásároltak; illetve a kazetták vételára is relatíve magas. A videokazetták kölcsönzésének a piaca szélesebb közönséget ér el, mint a kazetták értékesítése, és – jelenleg – nagy potenciállal bír a filmelőállítók bevételeinek növelésére. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a jogdíjak magánszemélyek és a videokazettákat kölcsönző személyek által megvásárolt példányok után történő beszédése révén képtelenség lenne a filmelőállítók számára olyan díjazást biztosítani, amely tükrözi a videokazetták tényleges

⁴² Uo., 15–17. pont.

⁴³ Uo., 14. pont.

⁴⁴ *Coditel SA, Compagnie générale pour la diffusion de la télévision és társai kontra Ciné-Vog Films SA és társai*, Case 262/81, ECLI:EU:C:1982:334. Végső soron az EUB *Coditel*-ügyekben hozott előzetes döntései ágyaztak meg az Európai Bizottság határokon átvelő sugárzással kapcsolatos jogharmonizációs törekvéseinek, amelyek előbb a *Határok nélküli televíziózásról* szóló, majd utóbb a műholdirányelvben öltöttek testet. Lásd: *Gerhard Schricker*: Harmonization of Copyright in the European Economic Community. NIR – Nordiskt Immaterieellt Rättsskydd, 1988, 4. sz., p. 492.

⁴⁵ A videokölcsönzés elterjedése kapcsán lásd: *Mezei*: i. m. (1), p. 28–33. Az EGK vonatkozásában lásd alább a 2. fejezetet.

⁴⁶ *Warner Brothers Inc. és Metronome Video ApS kontra Erik Viuff Christiansen*, Case 158/86, ECLI:EU:C:1988:242.

kölcsönzésének a számát, és biztosítja a kölcsönzési piacból való kielégítő részesedésüket. Ez megmagyarázza, hogy, amint arra a Bizottság észrevételeiben utal, egyes tagállami jogszabályok miért biztosítanak speciális jogot a videokazetták kölcsönzésére”.⁴⁷ Az EUB fenti döntése – a jogkimerülés alkalmazhatóságának kizárásán felül – egyúttal utat mutatott a kölcsönzési jog harmonizálásának, illetve – egész pontosan – annak a nyilvános előadás joga alá történő illesztésének.⁴⁸

Végül 1989-ben egy további dimenzióval bővült az EUB joggyakorlata. Az *EMI v. Patricia*-ügy tényállása szerint a felperes EMI Electrola GmbH jogokat szerzett anyavállalata, az EMI Records Limitedtől egy népszerű angol előadó hangfelvételeinek többszörözésére és terjesztésére. Az alperes Patricia Im- und Export és a Lüne-ton cég egy dán társaság megbízásából olyan hanglemezeket állított elő Németország területén, amelyek tartalmazták az angol zenész több előadóművészi teljesítményét is. A kérdéses lemezeket elsőként Dánia – akkor már EGK-tagállam – területén hozták forgalomba, ezt követően azonban az NSZK területére importálták őket. A felperesek többszörözési és terjesztési joguk sérelmét látták az alperesek magatartásában. Erre különösen az adott alapot, hogy az angol anyacég Németország területén kizárólag a felperesnek, Dánia területén pedig a perben nem érintett harmadik cégnek biztosított kizárólagos jogokat a hangfelvételek terjesztésére. Az alperesek védekezésének központi elemét az a körülmény adta, hogy a dán nemzeti szabályok alapján a védelmi idő a kérdéses hangfelvételekre már lejárt, vagyis azok a közkinccs részét képezték.⁴⁹

Miközben világos, hogy a jogosult vagy az ő engedélyével történő első forgalomba hozatal e jogesetben hiányzik (s ily módon a jogkimerülés addigi precedensei sem nyújthatnak fogódzót az alpereseknek), az EUB külön kiemelte, hogy a védelmi idő lejártá okán nem volt szükség engedélyre Dániában, ez azonban nem ad kellő alapot a korlátlan értékesítésre más tagállamok területén. Az EUB szerint „a tény, hogy a hangfelvételeket jogszerűen értékesítették egy másik tagállamban, nem a szerzői jogosult vagy egy licencbe vevő magatartásának vagy engedélyének köszönhető, hanem annak, hogy az adott tagállam jogszabálya

⁴⁷ „The existence of that market was made possible by various factors such as the improvement of manufacturing methods for video-cassettes which increased their strength and life in use, the growing awareness amongst viewers that they watch only occasionally the video-cassettes which they have bought and, lastly, their relatively high purchase price. The market for the hiring-out of video-cassettes reaches a wider public than the market for their sale and, at present, offers great potential as a source of revenue for makers of films. However, it is apparent that, by authorizing the collection of royalties only on sales to private individuals and to persons hiring out video-cassettes, it is impossible to guarantee to makers of films a remuneration which reflects the number of occasions on which the video-cassettes are actually hired out and which secures for them a satisfactory share of the rental market. That explains why, as the Commission points out in its observations, certain national laws have recently provided specific protection of the right to hire out video-cassettes.” Lásd: Uo., 14–15. pont.

⁴⁸ *Rothnie*: i. m. (13), p. 370. A kölcsönzés vonatkozásában az ekkor még nem EGK-tagállam Finnország, illetve az ugyancsak skandináv ország, Norvégia bíróságai a fenti döntéssel megegyező gyakorlatot követtek. Lásd: *Bjelke*: i. m. (23), p. 43.

⁴⁹ EMI Electrola GmbH kontra Patricia Im- und Export és társai, Case 341/87, ECLI:EU:C:1988:517, 1–4. pont.

által biztosított védelmi idő lejárt. A felmerült probléma tehát a nemzeti jogszabályoknak a szerzői és ahhoz kapcsolódó jogokat megillető védelmi idő – így például a védelmi idő terjedelmének vagy az ezzel kapcsolatos részletek, például a védelmi idő számítása kezdetének – különbségeiből fakad. ... Amennyiben a nemzeti jogok közötti különbségek korlátozásokhoz vezetnek a hangfelvételek közösségen belüli kereskedelmét illetően, ezek a korlátozások indokoltnak tekinthetők a [Római] Szerződés 36. cikke alapján, amíg a védelmi idő szabályainak különbségeiből fakadnak és elválaszthatatlanul a kizárólagos jogok létezéséhez kapcsolódnak.”⁵⁰

A fent ismertetett jogesetek tehát együttesen tartalmazzák azokat a legfontosabb körülményeket, amelyek utóbb – az irányelvi jogalkotás részeként – az uniós jogkimerülés dogmatikai alapjaivá váltak. Így rögzítést nyert, hogy

– a szerződésekben a szerzői jogosultak javára kikötött rendelkezések nem kényszeríthetők ki harmadik személyekkel szemben (*Deutsche Grammophone-ügy*);

– a szerzői jogosult hozzájárulásával történő első forgalomba hozatal lehetőséget ad a terjesztés jogának a korlátozására (*Deutsche Grammophone* és – a hiányzó engedély tényére tekintettel *a contrario* érvelést követően – *Patricia-ügy*);

– az áruk szabad áramlása, illetve az egységes és a közös piac teóriája prioritást élvez a szerzői jogokkal szemben, mely egyúttal megágyaz a regionális szintű jogkimerülésnek (*Deutsche Grammophone-, Membran- és Patricia-ügy*);

– azok a kulturális érdekeket védő tagállami szabályok, amelyek diszkriminációmentesen alkalmazandók belföldön és külföldön előállított árukra, indokolt korlátozásai lehetnek az áruk szabad áramlása elvének (*Cinéthèque-ügy*);

– a szolgáltatások szabad nyújtása korlátozható a szerzői jogokra hivatkozással (*Coditel I- és II-, illetve Warner Brothers-ügy*);

⁵⁰ „[T]he fact that the sound recordings were lawfully marketed in another Member State is due, not to an act or the consent of the copyright owner or his licensee, but to the expiry of the protection period provided for by the legislation of that Member State. The problem arising thus stems from the differences between national legislation regarding the period of protection afforded by copyright and by related rights, those differences concerning either the duration of the protection itself or the details thereof, such as the time when the protection period begins to run. ... In so far as the disparity between national laws may give rise to restrictions on intra-Community trade in sound recordings, such restrictions are justified under Article 36 of the Treaty if they are the result of differences between the rules governing the period of protection and this is inseparably linked to the very existence of the exclusive rights”. Lásd: Uo., 10., 12. pont. A tény, hogy a jogvita a tagállamok védelmi idővel kapcsolatos nemzeti szabályai közötti különbségekből fakadt, az Európai Bizottságot arra ösztönözte, hogy előkészítsen egy vertikális, a védelmi idő harmonizálását célzó irányelvet. Ennek elfogadására végül 1993-ban került sor. Vö.: *Herman Cohen Jehoram: European Copyright Law – Ever More Horizontal. IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 2001, 5. sz., p. 533–534. A szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejének összehangolásáról szóló, 1993. október 29-i 93/98/EGK tanácsi irányelvet utóbb 2006-ban újrakodifikálták [Az Európai Parlament és a Tanács 2006/116/EK irányelve (2006. december 12.) a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejéről], 2011-ben pedig a 2011/77/EU irányelvvvel módosították.

– az egyes tagállamok által a műpéldányok előállításával összefüggésben alkalmazott eltérő jogdíjszisztéma nem biztosít alapot a jogszerűen forgalomba hozott műpéldányok viszonteladásának megakadályozására (*Membran-ügy*);

– az egyes tagállamok által belföldön vagy külföldön előállított műpéldányok szolgáltatás jellegű felhasználásaival kapcsolatban diszkriminációmentesen alkalmazott jogdíjszisztéma nem ad alapot a műpéldányok engedély nélkül felhasználására (nyilvános előadására) (*Basset-ügy*);

– a védelmi idő eltérő számítása, illetve adott esetben lejártá nem alapozza meg a jogkimerülésre történő hivatkozást (*Patricia-ügy*).⁵¹

2. Az 1988-as Zöld könyv a szerzői jogról és a technológia kihívásairól

Alig néhány héttel a *Warner Brothers v. Christiansen* előzetes döntés publikálását követően az Európai Bizottság közzétette a „Zöld könyv a szerzői jogról és a technológia kihívásairól” című vitaanyagát, amely érdemi lökést adott a szerzői jog uniós jogharmonizációjának.⁵² Ebben a Bizottság leszögezte: „a Bíróság megállapította, hogy [a szerzői jog] területén a kizárólagos jogokra való támaszkodás a más tagállamokban jogszerűen értékesített termékek kizárása érdekében összeegyeztethetetlen a Római Szerződésnek az áruk szabad áramlására vonatkozó alapvető elveivel, mivel ez legitimálná a nemzeti piacok elkülönítését. Miközben a Római Szerződés 36. cikke felhatalmazza a tagállamokat arra, hogy az ipari és kereskedelmi tulajdonjog védelme érdekében importkorlátozásokat tartsanak fenn, nem teszi lehetővé a jogosultak számára, hogy megakadályozzák a hozzájárulásukkal egyszer az EGK területén

⁵¹ Az EUB ítéleteinek elemzésével összefüggésben lásd különösen: *Dietrich Reimer: Der Erschöpfungsgrundsatz im Urheberrecht und gewerblichen Rechtsschutz unter Berücksichtigung der Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofs. Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International*, 1972, p. 232–233; *Ubertazzi: i. m. (10)*, p. 55–66; *Gladwell: i. m. (11)*, p. 369–370; *Gotzen: i. m. (11)*, p. 301–302; *Gyertyánfy: i. m. (8)*, p. 535–539; *Rothnie: i. m. (13)*, p. 330–335, 346–350, 364–271, 375 és 377; *Yves Gaubiac: The exhaustion of rights in the analogue and digital environment. Copyright Bulletin*, 2002, 4. sz., p. 3–6; *Fennelly: i. m. (32)*, p. 33–11–33–17; *Keeling: i. m. (16)*, p. 81–82, 99–102; *Tritton: i. m. (8)*, p. 462–464, 529–537; *Cook: i. m. (14)*, p. 24–26, 38–42; *Jaime Espantaleon: Exhaustion Light in European Television. European Intellectual Property Review*, 2010, 1. sz., p. 32–33; *Bernt Hugenholtz: Harmonization or Unification of EU Copyright Law. In: Johan Axhamn (ed.): Copyright in a Borderless Online Environment, The Institute for Legal Research*, 2012, p. 196.

⁵² A szellemi tulajdon-védelem egyes részterületeivel (szabadalom, védjegy és formatervezésiminta-oltalom) kapcsolatban már 1959-ben létrehoztak munkacsoportokat az EGK-ban. Ekkor azonban a szerzői jog – klasszikus kontinentális európai megnevezéséből is jól láthatóan – sokkal kevesebb gazdasági relevanciával bírt, mint az iparjogvédelmi oltalom. Lásd: *Cook: i. m. (14)*, p. 5, 1.07. pont. Utóbb az Európai Parlament 1974 májusában elfogadott egy határozatot arról, hogy a szerzői jogot az EGK tagállamaiban harmonizálni szükséges. Ezt követően lassú, de folyamatos egyeztetés mellett zajlottak az Európai Közösség „kulturális dimenziójának” a kialakítása tárgyában. Vö.: *Dietz: i. m. (38)*, p. 380–384. Ugyanitt Dietz azt is kiemelte, hogy a szerzői jognak az Európai Közösség keretein belüli szabályozása nem kizárólag irányelveken keresztül történő jogharmonizáció útján, hanem esetleg egy új egyezmény vagy egy tanácsi rendelet formájában is megvalósítható volna. Lásd: Uo., p. 398–404.

forgalomba hozott példányok szabad áramlását”.⁵³ Az EUB részletes joggyakorlata elégségesnek bizonyult ugyanakkor a Bizottság számára, hogy megállapítsa: „a tagállami szerzői jogok nem járnak hátrányos vagy eltérő hatással a közös piac működésére”.⁵⁴ Vagyis *egy általános terjesztési jog és a hozzá kapcsolódó jogkimerülés szabályozása szükségtelennek tűnt 1988-ban*.⁵⁵ Mint alább látni fogjuk, ezt a nézetét az Európai Bizottság csak az 1995-ös zöld könyvben írta felül.⁵⁶

Az Európai Bizottság ugyanakkor észlelte, hogy több társadalmi és jogi kérdésre is sürgős választ kell adnia a közösségi jognak. A haszonkölcsönzés gyakorlatával ellentétben, amelyet a Bizottság ekkor még nem kívánt szabályozni,⁵⁷ a hangfelvételek, az audiovizuális tartalmak és a számítógépi programalkotások kölcsönzéséhez kapcsolódó jog harmonizálását időszerűnek találta. A digitális technológiák elterjedését megelőzően ugyanis a hangfelvételek kölcsönzése kevésbé tűnt vonzó üzletnek, köszönhetően az adathordozók jelentős állagromlásának, ami a műélvezetet is megnehezítette.⁵⁸ Amint azonban a Sony 1983-ban szabványosította a CD-lemezt, illetve 1987-ben piacra dobta a digitális audiokazettákat („DAT”) – amelyek a történelem során először lehetővé tették a hangfelvételek otthoni körülmények között történő digitális többszörözését – a másolatok minősége kellően stabilnak bizonyult, és – a zöld könyv 1988 szavaival élve – „a kölcsönzők elburjánzottak” („*rental outlets have mushroomed*”).⁵⁹ Hasonló észrevételeket tett a Bizottság az audiovizuális szektort illetően. Bebizonyosodott, hogy a közönség sokkal inkább érdekelt a kazetták kölcsönzésében, mint a megvásárlásában. A kölcsönzés népszerűségét tovább erősítette az adathordozók és a lejátszókészülékek magas ára.⁶⁰ Sajnálatos módon a zöld könyv 1988 mellőzte a szoftverek EGK területén történő kölcsönzésének hasonlóan alapos elemzését. A dokumentum mindössze sürgetni tudta a szoftverek előállítóit megillető széles körű használati jogok szabályozását.⁶¹

⁵³ Zöld könyv 1988, i. m. (21), p. 148, 4.3.1. pont.

⁵⁴ Uo., p. 152, 4.4.1. pont.

⁵⁵ Uo., p. 153, 4.4.4. pont. Vö.: *Gotzen*: i. m. (11), p. 301.

⁵⁶ Green Paper – Copyright and Related Rights in the Information Society, Brussels, 19.07.1995 COM(95) 382 final. (A továbbiakban: zöld könyv 1995.) Lásd továbbá: *Silke Von Lewinski*: International Exhaustion of the Distribution Right Under EC Copyright Law? *European Intellectual Property Review*, 2005, 7. sz., p. 233.

⁵⁷ Zöld könyv 1988, i. m. (21), p. 165, 4.10.9. pont. A Bizottság ezen álláspontját a Tanács utóbb felülírta, amikor a nyilvános haszonkölcsönzés jogát is harmonizálta.

⁵⁸ Uo., p. 155, 4.5.2. pont.

⁵⁹ Uo., p. 156, 4.5.3. pont.

⁶⁰ Uo., p. 157, 4.5.5. pont. A zöld könyv 1988 másutt ugyanakkor jelezte, hogy az Egyesült Államokkal ellentétben a másoros videokazetták ára és a kölcsönzési díjak közötti különbség jelentősen lecsökkent a nyolcvanas évek során az EGK területén. Ezért a Bizottság meglátása szerint a „videokazetták profitja drámaian lecsökkent az elmúlt néhány évben, megszüntetve ezzel azt a domináns indokot, ami e tevékenység kifejtésére motiválhatná őket”. Lásd: Uo., p. 37, 2.3.4. pont. Lásd továbbá: *Reimer*: i. m. (24), p. 364.

⁶¹ Zöld könyv 1988, i. m. (21), p. 191, 5.6.14. pont és p. 200, 5.8.2.d) pont.

A fentiek tükrében nem meglepő, hogy a zene-, a film- és a szoftveripar szereplői egy új bérleti jog EGK-szintű harmonizálását javasolták. Az Európai Bizottság magáévá tette ezt az érvelést. A zöld könyv 1988 rögzítette, hogy „a hangfelvételek és az audiovizuális tartalmak terjesztése és értékesítése terén jelenleg uralkodó trendek arra engednek következtetni, hogy a kereskedelmi célú kölcsönzés növekvő jelentőségű módja lehet e tartalmak nyilvánossághoz juttatásának. Továbbá a kölcsönzés, valamint a magáncélú többszörözés és kalózmásolatok problémája közötti átfedések okán ez a fejlődés jelentős gazdasági hatásokkal bírhat azok számára, akiknek a művei és előadásai a felvételekben rögzítést nyertek. A jogosultaknak a műveik kölcsönzés útján történő kereskedelmi hasznosításának engedélyezésére vonatkozó világos jogi bázis híján valószínűnek tűnik, hogy azok, akik e tartalmak előállításáért felelősek, jóval alacsonyabb ellentételezésre számíthatnak erőfeszítéseikért és befektetéseikért, miközben a közvetítők aránytalanul részesedhetnek mások erőfeszítéseiből.”⁶²

Az Európai Bizottság végső soron harmonizálni javasolta a bérleti jogot a zene-, film- és szoftveripar szerzői és kapcsolódó jogi jogosultjai javára. A zöld könyv 1988 hangsúlyozta, hogy e jog bevezetése nem állna ellentétben az EUB gyakorlatával, mivel ez utóbbi a jogkimerülés tételét kizárólag a fizikai műpéldányok értékesítésével összefüggésben fejlesztette ki, és kizárta a jogelv érvényesülését a „szolgáltatástípusú” jogok, mint például a nyilvános előadás és nyilvánossághoz közvetítés kapcsán.⁶³

3. Vertikális irányelvi jogalkotás (1991–1996) és speciális jogkimerülés

A zöld könyv 1988-ban foglalt prioritásokat követve 1991-ben született meg az EGK első szerzői jogilag releváns irányelve a számítógépi programok védelméről.⁶⁴ Indokoltnak tűnik hangsúlyozni, hogy az ekkor már tizenkét szereplős közösségben még csak hat ország szabályozta a jogkimerülést.⁶⁵ Ezen a helyzeten a szoftverirányelv úgy változtatott, hogy egy-

⁶² „Present trends in the distribution and marketing of sound and video recordings suggest that commercial rental will constitute an increasingly important means by which such recordings will be made available to the public. Furthermore, given the Links between rental and the problems of piracy and private copying, this development implies significant economic consequences for those whose works and performances are recorded. In the absence of a firm legal basis for right holders to authorize the commercial exploitation of their works through rental, it seems likely that those responsible for creating recorded works will receive a much lower return for their efforts and investment than would otherwise be the case, while middlemen could profit disproportionately from the efforts of others.” Lásd: Uo., p. 161, 4.10.1. pont. Lásd továbbá: *Schricker*: i. m. (44), p. 500–502.

⁶³ Uo., p. 163, 4.10.5. pont.

⁶⁴ A Tanács 91/250/EGK irányelve (1991. május 14.) a számítógépi programok jogi védelméről. Az irányelv később módosításra került. A jelenleg hatályos jogforrás a következő: Az Európai Parlament és a Tanács 2009/24/EK irányelve (2009. április 23.) a számítógépi programok jogi védelméről (kodifikált változat).

⁶⁵ Zöld könyv, i. m. (21), p. 147–148, 4.2.2. pont; *Gotzen*: i. m. (11), p. 300. Más országokban, mint például az Egyesült Királyságban, az „implied licence” teóriája alapján elvben elképzelhető (mint ahogy kifejezetten kizárható is) volt a terjesztés jogának a kimerülése. Lásd: *Tritton*: i. m. (8), p. 471–473, 7-017–7-018. pont; *Cook*: i. m. (14), p. 17, 2.08. pont.

részt rögzítette az új bérleti jogot a számítógépi programok előállítói számára.⁶⁶ Másrészt pedig az EUB joggyakorlatában foglaltakat is szem előtt tartva az irányelv a jogkimerülés tételét is harmonizálta. Eszerint „a program valamely példányának a jogosult által vagy az ő hozzájárulásával a Közösségen belül történő első eladása kimeríti az adott példány Közösségen belüli terjesztésére vonatkozó jogot a számítógépi program vagy valamely másolata további bérbeadásának ellenőrzéséhez való jog kivételével.”⁶⁷

A fenti norma kapcsán indokolt jelezni egyrészt, hogy az irányelv speciális jogalkotás eredménye, s így sem a benne foglalt jogok, sem a korlátozások nem vonatkoznak más védett műtípusokra. Másrészt az irányelv – 1991-ben, mikor az internet még csak gyerekcipőben járt – nem tesz különbséget a „példány” formáját tekintve, vagyis elvileg felölelheti a digitális példányok viszonteladását is. Igaz lehet ez annak ellenére is, hogy 2000-ben – amikor az internetes gazdaság már „dübörgött” – az Európai Bizottság versenyügyekért felelős akkori biztosa, Mario Monti ezzel részben ellentétes tartalmú nyilatkozatot tett.⁶⁸

Harmadrészt, a szoftverirányelv – összhangban az EUB gyakorlatával – közösségi szintű jogkimerülést irányzott elő. Végül, ugyancsak követve a luxembourgi fórum véleményét, a szoftverirányelv különbséget tett az „adásvétel-típusú” és a „szolgáltatástípusú” terjesztések között, mikor ez utóbbit, egészen pontosan a szoftverek kölcsönzését, kizárta a jogelv alkalmazásának a hatósugarából. Sajnálatos módon sem az irányelv eredeti 1991-es, sem a későbbi, kodifikált, 2009-es változata nem tartalmaz egyetlen preambulumbekendést sem, amelyből a jogelv jogpolitikai indokaira és alkalmazásának további részleteire nézve információkat nyerhetnénk.

Egy évvel a szoftverirányelv megszületését követően a Tanács újabb irányelvet fogadott el. A hagyományosan csak bérletirányelvként⁶⁹ ismert jogforrás neve részben félrevezető. Az ugyanis nem csupán a bérleti és haszonkölcsönzési jogot harmonizálta, de általános érvényű szabályokat tartalmazott a szerzői joghoz kapcsolódó jogosultak vonatkozásában. Ez utóbbi keretében rögzítést nyert a terjesztés joga az előadóművészek (előadásaik rögzítése

⁶⁶ 91/250/EGK tanácsi irányelv, 4. cikk (c) pont, első mondat. E rendelkezés a 2009/24/EK irányelvben jelenleg a 4. cikk (1) bekezdés (c) pontjában található.

⁶⁷ 91/250/EGK tanácsi irányelv, 4. cikk (c) pont, második mondat. E rendelkezés a 2009/24/EK irányelvben jelenleg a 4. cikk (2) bekezdésében található.

⁶⁸ „A szerzői jogok kimerülésével összefüggésben utalnunk kell arra, hogy a [szoftver-]irányelv alapján a közösségi jogkimerülés kizárólag a műpéldányok, vagyis dolgok értékesítésére alkalmazható, miközben online szolgáltatások nyújtása nem eredményezi a terjesztés jogának a kimerülését.” Lásd: Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the implementation and effects of Directive 91/250/EEC on the legal protection of computer programs, COM(2000) 199 final, Brussels, 10.04.2000, p. 17. Érdemes jelezni, hogy Monti fenti kijelentése „mindössze” egy európai parlamenti képviselő kérdésére adott válasz keretei között hangzott el, tehát jogforrási erővel nem bír.

⁶⁹ A Tanács 92/100/EGK irányelve (1992. november 19.) a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról. Az irányelv később módosításra került. A jelenleg hatályos jogforrás a következő: Az Európai Parlament és a Tanács 2006/115/EK irányelve (2006. december 12.) a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról (kodifikált változat).

tekintetében), a hangfelvétel-előállítók (hangfelvételeik tekintetében), a filmek első rögzítése előállítói (filmjeik eredeti és többszörözött példányai tekintetében), valamint a műsorsugárzó szervezetek javára (műsoraik rögzítése tekintetében).⁷⁰ Ehhez kapcsolódóan az irányelv magáévá tette a terjesztési jog regionális/közösségi szintű kimerülésének tételét.⁷¹ Az irányelv továbbá kifejezetten kizárta a bérlet és a hasznokölcsönzés tevékenységét – mint szolgáltatásokat – a jogkimerülés köréből.⁷² Hasonlóan ugyanakkor a szoftverirányelvhez, a bérletirányelv sem tartalmaz olyan preambulumbekendést, amelyből további részleteket ismerhetnénk meg a jogelv működéséről.

Röviddel az utóbbi irányelv elfogadását követően egy német társaság, amely hangfelvételek kölcsönzésével foglalkozott, megkérdőjelezte az újonnan elfogadott bérleti jogot, egészen pontosan annak a jogkimerülés köréből történő kizárását. Az EUB megalapozatlannak találta ezt a kritikát, és hangsúlyozta, hogy „a hangfelvétel forgalomba helyezése természeténél fogva nem teheti jogszerűvé a védett mű hasznosításának más egyéb formáit, így például a bérletbe adást, amelyek természete eltér az adásvételtől és a terjesztés más formáitól. Ezért a [bérlet-]irányelv által a speciális bérleti és kölcsönzési jogok, valamint a terjesztési jog hatásai közötti különbségtétel megalapozott. Az előbbiek nem merülnek ki a műpéldány értékesítésével és egyéb terjesztésével, míg az utóbbi kimerülhet, de csak azzal a speciális feltétellel, hogy a műpéldányt a Közösség területén belül a jogosult vagy az ő hozzájárulásával más személy értékesítette elsőként. A kizárólagos bérleti jog közösségi jogalkotás útján történő bevezetése ezért nem sérti a terjesztési jog kimerülésének az elvét, amelynek a célja és terjedelme eltér az előbbiektől”.⁷³

Az EUB továbbá hozzátette: „a hangfelvétel-előállítók elhelyezése a kizárólagos bérleti jog jogosultjainak a körében, melyet az alapul fekvő ügy alperese megtámadott, megalapozottnak tűnik a kiugróan magas és kockázatos befektetések védelme érdekében, amelyek a hangfelvételek előállításához szükségesek, és amelyek kulcsfontossággal bírnak az új művek

⁷⁰ 92/100/EGK irányelv, 9. cikk (1) bekezdés. E rendelkezés számozása a 2006/115/EK irányelvben változatlan.

⁷¹ „A terjesztési jog a Közösségen belül az (1) bekezdésben foglalt védelem alatt álló teljesítmények tekintetében csak a jogosult által vagy az ő hozzájárulásával más által végzett Közösségen belüli első eladás által merül ki.” Lásd: 92/100/EGK irányelv, 9. cikk (2) bekezdés. E rendelkezés számozása a 2006/115/EK irányelvben változatlan.

⁷² 92/100/EGK irányelv, 1. cikk (4) bekezdés. E rendelkezés a 2006/115/EK irányelvben jelenleg az 1. cikk (2) bekezdésében található.

⁷³ „The release into circulation of a sound recording cannot therefore, by definition, render lawful other forms of exploitation of the protected work, such as rental, which are of a different nature from sale or any other lawful form of distribution. ... Thus, the distinction drawn in the Directive between the effects of the specific rental and lending right ... and those of the distribution right ... is justified. The former is not exhausted by the sale or any other act of distribution of the object, whereas the latter may be exhausted, but only and specifically upon the first sale in the Community by the rightholder or with his consent. The introduction by the Community legislation of an exclusive rental right cannot therefore constitute any breach of the principle of exhaustion of the distribution right, the purpose and scope of which are different.” Lásd: Metronome Musik GmbH kontra Music Point Hokamp GmbH, Case C-200/96, ECLI:EU:C:1998:172, 18–20. pont.

megalkotásában. Ahogy a főtanácsnok indítványa 26. pontjában kifejtette, a kizárólagos jog hangfelvétel-előállítók részére történő biztosítása a védelem leghatékonyabb formájának tekinthető, különös tekintettel az új technológiák fejlődésére és a kalózkodás növekvő veszélyeire, amelyet a hangfelvételek másolásának extrém egyszerűsége is megkönnyít. E jog hiányában valószínűleg megszűnne a biztosítéka a tartalmak létrehozásába befektető személyek díjazásának, ami szükségszerűen káros következménnyel járna az új művek létrehozása kapcsán”.⁷⁴

1996-ban egy további vertikális irányelvet fogadott el az Európai Parlament és a Tanács.⁷⁵ Az adatbázis-irányelv ugyancsak elismerte a terjesztés jogát az adatbázisok szerzői javárára.⁷⁶ Egyúttal korlátozta ennek érvényesülését a közösségi jogkimerülés fogalma mentén. Eszerint „az adatbázis valamely példányának a jogosult által vagy az ő hozzájárulásával a Közösségen belül történő első eladása kimeríti az adott példány Közösségen belüli viszonteladásának ellenőrzésére vonatkozó jogot”.⁷⁷ Hasonló rendelkezéseket olvashatunk az adatbázisok előállítói megillető *sui generis* jogvédelemmel összefüggésben: „újrahasznosítás’ az adatbázis tartalma egészének vagy egy jelentős részének a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele bármilyen módon a mű példányainak terjesztése, bérbeadás, on-line közvetítés vagy egyéb módon történő közvetítése útján. Az adatbázis valamely példányának a jogosult által vagy az ő hozzájárulásával a Közösségen belül történő első eladása kimeríti az adott példány Közösségen belüli viszonteladásának ellenőrzésére vonatkozó jogot”.⁷⁸ Ez utóbbi vonatkozásban az EUB hangsúlyozta, hogy az újrahasznosítás (és a kimásolás) jogai a már egyszer értékesített műpéldányok vonatkozásában is megilletik a *sui generis* jogosultakat. Eszerint „a kimásolás és az újrahasznosítás fogalmát nem lehet csak az eredeti adatbázisból történő közvetlen kimásolásra vagy újrahasznosításra korlátozni, mivel ezáltal az adatbázis létrehozóját védelem nélkül hagynánk az olyan jogosulatlan másolási cselekményekkel szemben, amelyeket már az eredeti adatbázis valamely példányából hajtottak végre. Ezt az értelmezést erősíti az irányelv 7. cikke (2) bekezdésének b) pontja, amely szerint az adatbázis valamely példányának a jogosult által vagy az ő hozzájárulásával a Közösségen

⁷⁴ „The inclusion, challenged by the defendant in the main proceedings, of phonogram producers among the beneficiaries of the exclusive rental right appears justified by the protection of the extremely high and risky investments which are required for the production of phonograms and are essential if authors are to go on creating new works. As the Advocate General has explained in point 26 of his Opinion, the grant of an exclusive right to producers certainly constitutes the most effective form of protection, having regard in particular to the development of new technologies and the increasing threat of piracy, which is favoured by the extreme ease with which recordings can be copied. In the absence of such a right, it is likely that the remuneration of those who invest in the creation of those products would cease to be properly guaranteed, with inevitable repercussions for the creation of new works.” Lásd: Uo., 24. pont.

⁷⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (1996. március 11.) 96/9/EK irányelve az adatbázisok jogi védelméről.

⁷⁶ Uo., 5. cikk (c) pont, első mondat.

⁷⁷ Uo., 5. cikk (c) pont, második mondat.

⁷⁸ Uo., 7. cikk (2) bekezdés (c) pont.

belül történő első eladása kimeríti az adott példány Közösségen belüli 'vizonteladásának' ellenőrzésére vonatkozó jogot, azonban nem meríti ki az adatbázis tartalma kimásolásának és újrahasznosításának megtiltására vonatkozó jogot".⁷⁹

Elsőként a vertikális irányelvek sorában, az adatbázis-irányelv további részletszabályokkal gazdagította a jogkimerülés kérdésének dogmatikai alapjait. Egyrészt az egyik irányadó preambulumbekzdés szerint „a terjesztési jog kimerülésének kérdése a szolgáltatásnyújtás körébe tartozó on-line adatbázisok esetében nem merül fel; ... ez az adatbázis olyan anyagi műpéldányára is vonatkozik, amelyet az érintett szolgáltatás igénybevevője a jogosult hozzájárulásával készít; ... a CD-ROM-tól, illetve a CD-I-től eltérően – ahol a szellemi tulajdon egy anyagi hordozóban, mégpedig áruban ölt testet – valójában minden on-line szolgáltatás olyan cselekményt valósít meg, amely – amennyiben a szerzői jog így rendelkezik – engedélyköteles”.⁸⁰ Továbbá „on-line közvetítés esetén az újrahasznosítás megtiltásának joga nem merül ki sem az adatbázis tekintetében, sem az adatbázis olyan dologi példányára vagy annak egy részére vonatkozóan, amit a közvetítés címzettje a jogosult hozzájárulásával készít”.⁸¹

Ezek az előírások – az 1991 óta eltelt jelentős időre is tekintettel – nem tartalmaznak semmi meglepőt. Különösen akkor igaz ez, ha összevetjük a következő fejezetben bemutatásra kerülő nemzetközi szerzői jogi dokumentumok (különösen a *WCT*) megszövegezésével. Ezek ugyanis egyértelművé tették, hogy kizárólag a fizikai műpéldányokra alkalmazható a jogelv. Az EU kifejezetten ezt az álláspontot képviselte a nemzetközi dokumentum elfogadásának folyamatában, így természetesen azok az adatbázis-irányelvben is megjelentek. Hasonlóképp releváns információ, hogy a bérlet és haszonkölcsönzés jogát a bérletirányelv szabályozza, következésképp – bármely további szabályozás nélkül – alkalmazandóak ezek a szabályok az adatbázisok szerzői vonatkozásában is.⁸²

4. Nemzetközi szerzői jogi források és jogkimerülés (1994–1996)

4.1. A *TRIPS*-megállapodás (1994)

Az első nemzetközi szellemitulajdon-védelemmel foglalkozó egyezmény, amely a jogkimerülés szerzői jogi vonatkozásait is tárgyalta, az 1994-ben elfogadott *TRIPS-megállapodás* volt.⁸³ Habár az 1991-es előkészítő dokumentum („*Chairman's Text*”) még nyíltan egy ál-

⁷⁹ The British Horseracing Board Ltd és társai kontra William Hill Organization Ltd., Case C-203/02, ECLI:EU:C:2004:695, 54. pont.

⁸⁰ I. m. (75), (33) preambulumbekzdés.

⁸¹ I. m. (75), (43) preambulumbekzdés.

⁸² I. m. (75), (24) preambulumbekzdés.

⁸³ Az első nemzetközi megállapodás, amely a jogkimerülést – szerzői jogtól függetlenül – szabályozta, az integrált áramkörök szellemitulajdon-jogáról 1989. május 26-án elfogadott Washingtoni Egyezmény volt. Lásd az egyezmény 6. cikk (5) bekezdését.

talános terjesztési jog és az ahhoz kapcsolódó jogkimerülés elve mellett foglalt állást,⁸⁴ ezek a tervek a hosszú egyeztetések során elbuktak.⁸⁵ Chiappetta úgy jellemezte a *TRIPS-megállapodásban* foglalt végeredményt, hogy a szerződő felek „megállapodtak, hogy nem állapodnak meg” („*agreed to disagree*”) a jogkimerülés tartalmáról.⁸⁶

A *TRIPS-megállapodás* végleges szövege a jogelvhez semleges aspektusból közelít, amikor rögzíti, hogy „a jelen Megállapodás szerinti vitarendezés céljára, a fenti 3. és 4. Cikkben foglaltak fenntartásával, a jelen Megállapodásban foglaltak a szellemi tulajdon-jogok kimerülésének kérdését nem érintik”.⁸⁷ A fenti rendelkezés alapján a szerződő felek tudomásul veszik egyrészt, hogy amennyiben a jogkimerülést rendezik, akkor e vonatkozásban a nemzeti elbánás elve és a legnagyobb kedvezményes elbánás elve az irányadó, másrészt azonban a WTO vitarendezési eljárása a jogkimerülés témakörével összefüggésben nem hívható segítségül. Ez utóbbi természetesen nem jelenti azt, hogy a jogaiban sértett fél ne indíthatna eljárást az illetékes nemzeti bíróság előtt.⁸⁸

A *TRIPS-megállapodásba* foglalt fenti korlátozott megoldás egyrészt annak tudható be, hogy a szerződő felek nem jutottak kompromisszumra az önálló terjesztési jog szabályozását illetően.⁸⁹ Másrészt 1994-ig mindössze az országok csekély része rendelkezett a jogkimerülés tételét illető kiforrott jogszabályi rendelkezésekkel és/vagy joggyakorlattal. Sőt, ezek az országok jelentős különbség mellett rendezték e témakört. Egyes országok, mint

⁸⁴ Mihály Ficsor: *The Law of Copyright and the Internet, The 1996 WIPO Treaties, their Interpretation and Implementation*. Oxford University Press, New York, 2002, p. 153–154.

⁸⁵ UNCTAD-ICTSD Project on IPRs and Sustainable Development. *Resource Book on TRIPS and Development*. Cambridge University Press, New York, 2005, p. 97–104.

⁸⁶ Vincent Chiappetta: *The Desirability of Agreeing to Disagree: the WTO, TRIPS, International IPR Exhaustion and a Few Other Things*. *Michigan Journal of International Law*, 2000, p. 333–392.

⁸⁷ *TRIPS-megállapodás*, 6. cikk.

⁸⁸ Christopher Heath: *Parallel Imports and International Trade*. *IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 1997, 5. sz., p. 628–629; Howard P. Knopf: *Parallel Imports & the Internet: Bits, Borders, Barriers & Exhaustion*. In: *Hugh C. Hansen: International Intellectual Property Law & Policy*, Volume 6. Juris Publishing, Huntington, 2001, p. 113–13; i. m. (85), p. 104–108; Carlos M. Correa: *Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights*. *Oxford Commentaries on the GATT/WTO Agreements*. Oxford University Press, Oxford, 2007, p. 78–79.

⁸⁹ Jörg Reinbothe, Silke von Lewinski: *The WIPO Treaties 1996 – The WIPO Copyright Treaty and the WIPO Performances and Phonograms Treaty. Commentary and Legal Analysis*. Butterworths LexisNexis, London, 2002, p. 80. Tekintettel ugyanakkor arra, hogy a *TRIPS-megállapodás* 9. cikk (1) bekezdése a BUE 1–21. cikkének alkalmazását (a személyhez fűződő jogokkal kapcsolatos 6bis cikk kivételével) kötelezővé teszi, a BUE terjesztés jogával kapcsolatos, korlátozott tartalmú rendelkezései – 14. cikk (1) bekezdés, 14ter cikk és 16. cikk; valamint vö. a 13. cikk (3) bekezdésével, amely a kényszerengedély hatálya alatt előállított, ám megfelelő engedélyek nélkül importált hangfelvételek lefoglalását teszi lehetővé – a *TRIPS-megállapodás* keretei között is alkalmazhatóak. Vö.: Ficsor: i. m. (84), p. 146–151; Sam Ricketson, Jane C. Ginsburg: *International Copyrights and Neighboring Rights – Berne Convention and Beyond*, Second Edition, Volume I. Oxford University Press, New York, 2006, p. 660–669.

például a már említett Hollandia, Svájc⁹⁰ vagy Japán,⁹¹ a nemzetközi jogkimerülés mellett tették le a voksukat. Hasonlóan ehhez egyes fejlett országok, mint például Ausztrália vagy Új-Zéland,⁹² illetve általában véve a fejlődő országok a jogelv széles érvényesülésében voltak érdekeltek.⁹³ Mások, mint az Egyesült Államok vagy épp Németország, a nemzeti jogkimerülés mellett érveltek. Az EGK, mint láttuk, 1994-et megelőzően két olyan irányelvet fogadott el, amelyek egyaránt regionális jogkimerülést vezettek be. A szerződő felek nézőpontja közötti jelentős eltérés tükrében a végső szöveg a lehető legjobb kompromisszumnak bizonyult. Ebből kifolyólag a *TRIPS-megállapodás* nem vezetett be semmilyen új anyagi jogi előírást a jogelvet illetően, miközben – az említett garanciális, de inkább formális szabályok betartásának kötelezettsége mellett – abszolút szabadságot biztosított a szerződő feleknek, hogy eldöntsék, rendezni kívánják-e a kérdéskört, és ha igen, akkor a szabályozás nemzeti, regionális vagy nemzetközi jogkimerülést írjon-e elő.⁹⁴

A *TRIPS-megállapodás* ezzel együtt csekély számban tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek jellegüknél fogva összefüggésben állnak a jogkimerülés témakörével. Egyrészt a dokumentum elsőként nemzetközi szinten kötelezővé tette a bérleti jog szabályozását a szerződő felek számára. Eszerint „a Tagok legalábbis a számítógépes programok és a filmalkotások tekintetében biztosítják azt a jogot a szerzőknek és jogutódaiknak, hogy engedélyezzék vagy megtiltsák a szerzői alkotásaik eredeti vagy másolati példányainak a nagyközönség részére való kereskedelmi bérbeadását. A Tag a filmek tekintetében mentesül ez alól a kötelezettség alól, kivéve, ha az ilyen bérbeadás a szóban forgó művek olyan széles körű másolásához vezetett, ami az illető Tagban a szerzőkre és jogutódaikra ruházott kizárólagos sokszorosítási jog anyagi sérelméhez vezetett. A számítógépes programoknál ez a

⁹⁰ Knopf: i. m. (88), p. 113–22.

⁹¹ A japán bírósági gyakorlat a szerzői jog vonatkozásában nem ismerte még el a nemzetközi jogkimerülést, azonban a védjegy- és szabadalmi jogok tekintetében igen. Lásd: S. K. Verma: Exhaustion of Intellectual Property Rights and Free Trade – Article 6 of the TRIPS Agreement. IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law, 1998, 5. sz., p. 540–543; Cohen Jehoram: i. m. (23), p. 509–510.

⁹² Verma: i. m. (91), p. 562–565; Cohen Jehoram: i. m. (23), p. 509; Louise Longdin: Making the Most of Article 6: Parallel Importing in Australia and New Zealand. In: Hansen: i. m. (88), p. 112–4–112–9; Knopf: i. m. (88), p. 113–30–113–31.

⁹³ „The developing countries, who were quite understandably sceptical about signing on to TRIPS, were certainly not about to be forbidden from allowing for international exhaustion”. Lásd: Uo., p. 113–17. Lásd továbbá: Cohen Jehoram: i. m. (23), p. 507 és 509.

⁹⁴ Ahogy a témakör kiváló ismerője, Abbott professzor egy tanulmányában – Adrian Otten gondolatait idézve – jelezte: „the formula in Article 6, TRIPS Agreement, reflects a compromise between governments favoring an explicit recognition of national discretion in regard to exhaustion practices, including the choice of national or international exhaustion, and governments not wanting to provide such recognition although not seeking to regulate such practices specifically”. Lásd: Frederick M. Abbott: Second Report (Final) to the Committee on International Trade Law of the International Law Association on the Subject of the Exhaustion of Intellectual Property Rights and Parallel Importation. FSU College of Law, Public Law Research Paper, 2000 (<http://ssrn.com/abstract=1921856>). A TRIPS-megállapodás által hagyott új jogpolitikai és gazdasági következményei vonatkozásában lásd részletesen: Verma: i. m. (91), p. 552–562.

kötelezettség nem vonatkozik az olyan bérbeadásra, ahol nem maga a program a bérbeadás lényegi tárgya.”⁹⁵ A bérleti jog szabályozása egyértelműen visszavezethető a jogvédett tartalmak kölcsönzésével kapcsolatos, és a szerzői jogosultakra nézve egyértelműen hátrányos gyakorlatra. Egyrészt jó tudni, hogy a *TRIPS-megállapodás* megalkotása az Egyesült Államok, Japán és az EGK háromoldalú tárgyalásaival kezdődött.⁹⁶ Ugyanakkor a szoftverek, hangfelvételek és videofilmek kölcsönzése éppen Japánból indult világhódító útjára.⁹⁷ Ezenfelül 1994-re az Egyesült Államokban a hangfelvételek és a számítógépi programalkotások vonatkozásában jogszabály zárta ki a jogkimerülés alkalmazhatóságát,⁹⁸ az EGK/EU pedig a fentiekben bemutatott módon 1992-ben iránylevél szinten harmonizálta ezt a területet.

Másrészt a *TRIPS-megállapodás* a jogsértő termékek importjának megelőzése érdekében ideiglenes intézkedés foganatosítására irányuló szabályok elfogadását teszi lehetővé a szerződő felek számára. Eszerint „a bíróságnak álljon jogában, hogy végzéssel kötelezze a felet valamely jogsértéstől való tartózkodásra, többek közt annak érdekében, hogy meggátolja a vámkezelés után azonnal olyan importárúknak a kereskedelmi csatornába való bejutását a joghatósága területén, amelyek behozatala a szellemi tulajdon megsértését jelentené”.⁹⁹ E rendelkezés semmi esetre sem gátolhatja meg a jogkimerülés alkalmazását az olyan országokban, amelyek regionális vagy nemzetközi hatókörrel ismerik el a jogelv működését. Ugyanakkor „kettős erővel” segítheti azon államok védekezését a harmadik országok területén – akár jogszerűen – forgalomba hozott, ám a célország joga szerint jogellenesnek minősülő termékek importjával szemben.

4.2. A WIPO internetszerződésai (1996)

A WIPO által 1996-ban elfogadott internetszerződések ugyanakkor már egyértelműen előremutató, pozitív szabályanyagot tartalmaztak a témánkat illetően.¹⁰⁰ Ennek egyrészt az az oka, hogy a nemzetközi szerzői jogi egyezmények közül elsőként ezek a szerződések általános terjesztési jogról rendelkeztek. A WCT 6. cikk (2) bekezdése szerint „[e] Szerződés nem érinti a Szerződő Felek szabadságát olyan feltételek esetleges meghatározására, amelyek alapján az (1) bekezdésben említett jog kimerülése a mű eredeti példányának, illetve

⁹⁵ TRIPS-megállapodás, 11. cikk.

⁹⁶ Peter K. Yu: TPP and Trans-Pacific Perplexities. *Fordham International Law Journal*, 2014. május, p. 1136–1137.

⁹⁷ David H. Horowitz: The Record Rental Amendment of 1984: A Case Study in the Effort to Adapt Copyright Law to New Technology. *Columbia-VLA Journal of Law & Arts*, 1987, p. 32.

⁹⁸ Vö.: Record Rental Amendment Act of 1984, Pub. L. No. 98–450, 98 Stat. 1727. és Computer Software Rental Amendments Act of 1990, title VIII of the Judicial Improvements Act of 1990, Pub. L. No. 101–650, 104 Stat 5089. E vonatkozásban lásd: Mezei: i. m. (1), p. 28–31.

⁹⁹ TRIPS-megállapodás, 44. cikk (1) bekezdés.

¹⁰⁰ A WCT 6. cikkének elfogadásával és ezzel együtt a jogkimerüléssel kapcsolatos vitákkal összefüggésben lásd: *Ficsor*: i. m. (84), p. 210–211, 213–218, 226–230, 241–242, 245–246, 248–249; *Reinbothe, von Lewinski*: i. m. (89), p. 80–84; *Silke von Lewinski*: *International Copyright Law and Policy*. Oxford University Press, New York, 2008, p. 452, para. 17.63.

többszörözött példányainak a szerző hozzájárulása alapján történt első adásvételét vagy a tulajdonjog egyéb első átruházását követően bekövetkezik.” Ezzel érdemben megegyező – a védelem tárgyát illetően eltérő – szövegezést tartalmaz a WPPT 8. cikk (2) bekezdése. Eszerint: „[e] Szerződés nem érinti a Szerződő Felek szabadságát olyan esetleges feltételek meghatározására, amelyek alapján az (1) bekezdésben említett jog kimerülése a rögzített előadás eredeti rögzítésének vagy a rögzítés másolatainak az előadóművész engedélye alapján történt első adásvételét vagy a tulajdonjog egyéb első átruházását követően bekövetkezik.” E rendelkezések – ellentétben a *TRIPS-megállapodással* – egyértelmű anyagi jogi előírások átvételét teszik kötelezővé a szerződő felek számára.

Először is világos, hogy a tagországok kellő rugalmasság mellett továbbra is megválaszthatják, milyen hatósugarú jogkimerülést kívánnak szabályozni (nemzeti, regionális vagy nemzetközi), ha egyáltalán szeretnék rendezni ezt a kérdést.¹⁰¹ Másrészt a *WCT/WPPT* adásvételt, illetve a tulajdonjog egyéb átruházását, valamint az így értékesített műpéldány jogszerűségét tüzi a jogelv alkalmazásának előfeltételéül.¹⁰² Harmadrészt az a megfogalmazás, miszerint „e Szerződés nem érinti”¹⁰³ világossá teszi, hogy a szerződések semmilyen további előírása, így különösen a *WCT* 10. cikkében és a *WPPT* 16. cikkében foglalt háromlépcsős teszt nem lehet akadálya a jogkimerülés alkalmazásának.¹⁰⁴ Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy *a műpéldány jogszerű megszerzője szabadon értékesítheti a tulajdonát képező műpéldányt, és e viszonteladás nem ütközik a mű rendes felhasználásával, és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit.*¹⁰⁵

Végül külön említést érdemel a *WCT* 6. cikkéhez, valamint a *WPPT* 8. cikkéhez fűzött közös nyilatkozat. E – szövegszerűen megegyező – előírások szerint „[a] terjesztési és többszörözési joggal kapcsolatban az e cikkekben alkalmazott 'többszörözött példányok' és 'eredeti és többszörözött példányok' kifejezések kizárólag azokra a többszörözött példányokra vonatkoznak, amelyeket tárgyi formában lehet forgalomba hozni.” Ha pedig figyelembe

¹⁰¹ Reinbothe, von Lewinski: i. m. (89), p. 85.

¹⁰² Uo., p. 86–87.

¹⁰³ Az angol szövegváltozat szerint „nothing in this Treaty shall affect”.

¹⁰⁴ Reinbothe, von Lewinski: i. m. (89), p. 87.

¹⁰⁵ Uo., p. 87; von Lewinski: i. m. (100), p. 453., para. 17.65.

vesszük a *WCT*¹⁰⁶ és a *WPPT*¹⁰⁷ preambulumban foglaltakat, amelyek világosan jelzik, hogy a nemzetközi szerzői jogi előírásokat összhangba kell hozni az internet támasztotta követelményekkel, bátran kijelenthetjük, hogy a jogkimerülés *WCT/WPPT* keretei között meghatározott fogalmának a közös nyilatkozatban foglalt kitétel, vagyis a tárgyi formában történő értékesíthetőség lehetősége a legfontosabb eleme.

Ahogy azt Sterling jelezte: „a vita, hogy vajon a terjesztés joga lefedi-e a művek elektronikus úton történő terjesztését, eldőlt. A szerződés kizárólag a fizikai műpéldányokra ('hard copies'), így például könyvekre, lemezekre, kazettákra vonatkozik”.¹⁰⁸ Természetesen nem mindenki ért ezzel egyet. Ruffler szerint „amit [a közös nyilatkozat] valójában mond, az az, hogy a másolatok tárgyi formában forgalomba hozhatók, vagyis hogy legyen lehetőség ezek tárgyi hordozón történő rögzítésére, és nem azt, hogy már tárgyi formában kell rögzítve lenniük. Ezzel világosan azt akarták mondani, hogy e rendelkezés nem a gyors, egyszeri cselekményekre vonatkozik, mint például az online szolgáltatások, hanem olyan művekre, amelyek tartós jelleggel továbbíthatók”.¹⁰⁹ Ez utóbbi nézőpont azonban mindmáig nem nyert megerősítést sem a jogirodalomban, sem a joggyakorlatban.

Mindezzel összefüggésben egy további kérdéstről kell említést tennünk, amikor a művek és a kapcsolódó jogi teljesítmények terjesztéséről ejtünk szót a *WCT/WPPT* viszonylatában. Ahogy az internet használata napi rutinná vált, automatikusan felmerült a kérdés, hogy a szerzői jognak reagálnia kell-e milderre. A válasz egyértelműen igenlő volt, amit a *WIPO* internetszerződése is tükröznek. A jogvédelem biztosításának módja azonban jelentősen megosztotta az országokat.

¹⁰⁶ „A Szerződő Felek, attól az óhajtól vezérelve, hogy a szerzők irodalmi és művészeti alkotásaikhoz fűződő jogainak védelmét a lehető leghatékonyabb és legegységesebb módon fejlesszék és tartsák fenn, felismerve, hogy új nemzetközi szabályok bevezetése és a meglévő szabályok értelmezésének egyértelművé tétele szükséges annak érdekében, hogy megfelelő válaszokat lehessen adni a gazdasági, társadalmi, kulturális és műszaki fejlődés által felvetett kérdésekre, felismerve az információs és távközlési technológia fejlődésének és konvergenciájának az irodalmi és művészeti alkotások létrehozására és felhasználására gyakorolt alapvető hatását, hangsúlyozva a szerzői jogvédelem kiemelkedő jelentőségét az irodalmi és művészeti tevékenység ösztönzésében, felismerve az egyensúly fenntartásának szükségességét a szerzők jogai és a szélesebb közérdek, különösen az oktatás, kutatás és információhoz való hozzájutás érdekei között, ahogy ez a Berni Egyezményben is kifejezésre jut, a következőkben állapotok meg ...”

¹⁰⁷ „A Szerződő Felek, attól az óhajtól vezérelve, hogy az előadóművészek és hangfelvétel-előállítók jogainak védelmét a lehető leghatékonyabb és legegységesebb módon fejlesszék és tartsák fenn, felismerve annak szükségességét, hogy új nemzetközi szabályokat kell bevezetni annak érdekében, hogy megfelelő válaszokat lehessen adni a gazdasági, társadalmi, kulturális és műszaki fejlődés által felvetett kérdésekre, felismerve az információs és távközlési technológia fejlődésének és konvergenciájának az előadások és hangfelvételek létrehozására és felhasználására gyakorolt alapvető hatását, felismerve az egyensúly fenntartásának szükségességét az előadóművészek és hangfelvétel-előállítók jogai és a szélesebb közérdek, különösen az oktatás, kutatás és információhoz való hozzájutás között, a következőkben állapotok meg ...”

¹⁰⁸ J. A. L. Sterling: *World Copyright Law*. Sweet and Maxwell, London, 1998, p. 566.

¹⁰⁹ Friedrich Ruffler: *Is Trading in Used Software an Infringement of Copyright? The Perspective of European Law*. *European Intellectual Property Review*, 2011, 6. sz., p. 380–381.

A szerződő felek ugyanis az internetes felhasználások vonatkozásában alapvetően eltérő nézőpontot képviseltek az előkészítő tárgyalások során. Az Egyesült Államok a terjesztés vagyoni jogának az internetre történő kiterjesztését javasolta. Ezzel ellentétben – az EGK/EU vezetésével – az országok másik csoportja a nyilvánossághoz közvetítés vagyoni jogának az alkalmazása mellett érvelt. Végso soron egyik vagyoni jog sem alkalmas vegyítés formában az „on-demand” felhasználások kezelésére. A terjesztés joga ugyanis hagyományosan a fizikai hordozón, műpéldányonként történő értékesítést öleli fel. A nyilvánossághoz közvetítés pedig az olyan, vezeték útján vagy vezeték nélkül történő adattovábbításokat jelenti, ahol a hozzáférés ugyan számtalan helyen lehetséges, ám mindig csak egy adott időben (hagyományosan ilyen felhasználási mód a kábeles közvetítés vagy a műholdas sugárzás). Ráadásul e vagyoni jogok nemzetközi szerzői szabályozása is hézagossá mutatkozott a kilencvenes években.

Ebből is fakadóan id. Ficsor Mihály, a WIPO akkori főigazgató-helyettese úgy érvelt, hogy három lehetséges út kínálkozik a helyzet kezelésére. Az egyik a meglévő vagyoni jogok módosítása és megfelelő értelmezése, a második egy teljesen új vagyoni jog kodifikálása. E két véglet között található egy kompromisszumos harmadik út, az ún. esernyőmegoldás („umbrella solution”). Eszerint a szerződő felek kötelessége pusztán arra terjedne ki, hogy az „on-demand” felhasználásokra nézve kizárólagos vagyoni jogot biztosítsanak. Ennek megvalósítása – vagyis a kérdéses vagyoni jog kiválasztása és a pontos tartalom meghatározása – kapcsán a szerződő felek ugyanakkor széles körű autonómiával bírnának.¹¹⁰ A szerződő felek végül elfogadták az utóbbi, harmadik variánst, s ennek szellemiségében szabályozták az új, internetes felhasználásokat lefedő vagyoni jogot.¹¹¹ A WIPO tagállamai azóta szinte kivétel nélkül – az Egyesült Államok épp ilyen kivétel – mind átültették az új rendelkezést. Vagyis bár a lehívásra történő, nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel joga technológiamentesen kerül megfogalmazásra, egyértelműen valamennyi on-demand adattovábbítás lefedését célozta. E vagyoni jog tehát kizárólag akkor alkalmazható, ha a jogvédett

¹¹⁰ „Between the two opposing alternatives – that is, between basing the international regulation on interpretation and, as a maximum, on slight modification, of existing rights, on the one hand, and introducing a new on-demand transmission/delivery right, on the other – a third, compromise alternative would also be possible (and, actually, would seem, for the time being, to have the best chance to get a sufficient general acceptance). This could consist of an umbrella provision under which it would be an obligation to grant an exclusive right or exclusive rights to authorize either any use of works and other protected productions – with some possible reasonable exceptions – through on-demand transmission/delivery, or to authorize certain acts – described in such a neutral way (that is, without involving any specific legal characterization) as possible – carried out in the case of such transmission/delivery, but the legal characterization of the right or rights granted (whether it results in the combination – and possible extension – of existing rights, and/or in a new specific right) would be left to national legislation”. Lásd: Ficsor: i. m. (84), p. 205–206. Az „esernyőmegoldás” hosszú és rögzös elfogadásának teljes történetét lásd: Uo., p. 145–254. Lásd továbbá: *Jeremy de Beer, Mira Burri*: Transatlantic Copyright Comparisons: Making Available via Hyperlinks in the European Union and Canada. *European Intellectual Property Review*, 2014, 2. sz., p. 95–98.

¹¹¹ WCT 8. cikk; WPPT 10. és 14. cikk. Vö.: Ficsor: i. m. (84), p. 249–250.

tartalom a nyilvánosság (internet-hozzáféréssel rendelkező) tagjai számára került hozzáférhetővé tételre, ahol a nyilvánosság tagjai maguk választhatják meg a hozzáférés helyét és idejét. Ezzel ellentétben az előzetesen meghatározott módon hozzáférhető programok (*webcasting, pay-per-use, pay-tv, pay-radio* szolgáltatások) kívül esnek e jogosultság hatókörén, s vonatkozásukban más jogok alkalmazása lehetséges.¹¹² Hasonlóképp, a *WCT/WPPT* alapján a fizikai műpéldányok online felületeken keresztül történő értékesítése vonatkozásában a terjesztés vagyoni joga hívható segítségül.

5. A horizontális irányelvi jogalkotás (2001) és az általános jogkimerülés tétele

A *TRIPS-megállapodás* elfogadását követően, ám még a *WCT/WPPT* megszületését megelőzően az Európai Bizottság közzétette az utóbb, 2001-ben elfogadott, az Infosoc-irányelv előkészítését célzó 1995-ös zöld könyvet. A dokumentum kiállt emellett, hogy a terjesztés vagyoni jogát az Európai Unió működését meghatározó célok fényében korlátozni szükséges. Az áruk szabad áramlása és a szellemi tulajdon-védelemből fakadó érdekek egyensúlyozása azonban nem feltételezi, hogy más vagyoni jogok (többszörözés vagy átdolgozás), illetve a szolgáltatástípusú felhasználások esetén is érvényesülnie kellene ennek a jogelvnek.¹¹³ A zöld könyv 1995 világosan érzékelt továbbá, hogy két további korlátot szükséges állítani a jogkimerülés alkalmazhatósága elé. Egyrészt ki kell zárni a jogelv érvényesülését, amennyiben a kérdéses műpéldányokat nem a jogosult vagy az ő hozzájárulásával más személy hozza forgalomba.¹¹⁴ Másrészt az Európai Bizottság indokoltnak látta kifejezetten is elvetni a nemzetközi jogkimerülés lehetőségét, mivel a tagállamok uniós irányelvektől eltérő szabályai alkalmasak lehetnek a belső piac működésének az akadályozására.¹¹⁵ Az Európai Bizottság egy évvel később megerősítette a fenti szándékait.¹¹⁶

Az Európai Unió jogalkotó szervei végül 2001-ben fogadták el az Infosoc-irányelvet, amely a szerzői jogosultak vonatkozásában harmonizálta a többszörözés vagyoni jogát,¹¹⁷ s valamennyi védett mű vonatkozásában rögzítette a jogkimerülést.¹¹⁸

E rendelkezéseket a *WCT/WPPT* előírásainak szellemiségét tükröző preambulum-bekezdések egészítik ki. Ezek egyike keretbe foglalja az elmúlt évtizedek *acquis communautaire*-jét, miszerint „az ebben az irányelvben biztosított szerzői jogi védelem magában foglalja az anyagi hordozón rögzített művek terjesztésének ellenőrzésére vonatkozó kizárólagos jogot. Az eredeti műnek, illetve többszörözött példányának a jogosult vagy annak

¹¹² *Von Lewinski*: i. m. (100), p. 457, para. 17.76.

¹¹³ Zöld könyv 1995, i. m. (56), p. 44.

¹¹⁴ Uo., p. 44–45.

¹¹⁵ Uo., p. 47. Az Európai Bizottság e megállapítását utóbb az EUB a Laserdisken-ügyben kifejezetten megerősítette. Lásd: 159. lábjegyzet és a hozzá kapcsolódó törzsszöveg.

¹¹⁶ Follow-up to the Green Paper on Copyright and Related Rights in the Information Society. Brussels, 16.10.1996 COM(96)483 final, p. 17–19.

¹¹⁷ 2001/29/EK irányelv, 4. cikk (1) bekezdés.

¹¹⁸ Uo., 4. cikk (2) bekezdés.

hozzájárulásával más által megvalósított első, Közösségen belüli eladása kimeríti az adott műpéldány Közösségen belüli újraeladásának ellenőrzésére irányuló jogot. E jog nem merül ki az eredeti műnek vagy többszörözött példányának a jogosult, illetve annak hozzájárulásával más által a Közösségen kívül megvalósított eladása esetén. A szerzők bérleti, valamint haszonkölcsönzési jogait a 92/100/EGK irányelv szabályozza. Az ebben az irányelvben foglalt terjesztési jog nem érinti az említett irányelv I. fejezetében foglalt bérleti, illetve haszonkölcsönzési jogokkal kapcsolatos rendelkezéseket.”¹¹⁹

Ennél ugyanakkor fontosabb, hogy alaposan áttekintsük a következő preambulumbekendést. Az adatbázis-irányelv (33) preambulumbekendésével szoros összhangot mutató előírás szerint ugyanis „a jogkimerülés kérdése nem merül fel sem általában a szolgáltatások, sem különösen az on-line szolgáltatások esetében. Ez vonatkozik továbbá a műveknek és más, védelem alatt álló teljesítményeknek a szolgáltatás igénybevevői által a jogosult engedélyével készített többszörözött anyagi műpéldányára is. Ennek megfelelően ugyanez vonatkozik a művek és más, védelem alatt álló teljesítmények eredeti, illetve többszörözött műpéldányai bérbeadásának, illetve haszonkölcsönbe adásának jogára, amelyek természetüknél fogva szolgáltatásnak minősülnek. A CD-ROM-mal vagy a CD-I-vel ellentétben – amelynél a szellemi tulajdon anyagi hordozóban, vagyis árucikkben ölt testet – minden on-line szolgáltatás engedélyhez kötött cselekménynek minősül, amennyiben a szerzői jog vagy valamely szomszédos jog ezt megköveteli.”¹²⁰

A tárgyi formában terjesztett műpéldányok, a nem tárgyasult formában továbbított tartalmak, illetve a szolgáltatások (különösen az online szolgáltatások) fentiek szerinti elhatárolását indokoltnak látja *Espantaleon*. A szerző ezt a dolgok és szolgáltatások eltérő fizikai (mind térbeli, mind időbeli) tulajdonságaival, valamint a velük összefüggésben alkalmazott nyelvi, árazási és technikai korlátokkal magyarázta.¹²¹ Mások ugyanakkor az Infosoc-irányelv bizonytalan nyelvi megszövegezésére figyelmeztetnek. A tanulmánysorozat harmadik elemeként közzétenni tervezett digitális jogkimerülés témájáról íródó anyag keretében elemzésre kerülő *UsedSoft*-döntéshez¹²² csatolt indítványában Yves Bot főtanácsnok a következőket hangsúlyozta: „[a] 2001/29 irányelv (29) preambulumbekendése szintén nem egyértelmű. Noha úgy tűnik, hogy az szembeállítja egymással az áruk eladását, amelyre vonatkozik a jogkimerülés szabálya, a szolgáltatásnyújtással, amelyre ez a szabály nem alkalmazható, azonban az online szolgáltatásnyújtásnak az uniós jogban meghatározott fogalma kiterjed az áruk online eladására. Így például ha ragaszkodnánk e preambulumbekendés szövegének szavaihoz, a jogkimerülési szabály nem volna alkalmazható a számítógépi program példányát tartalmazó CD-ROM online vásárlására. Márpedig e szabály alkalmazása

¹¹⁹ Uo., (28) preambulumbekendés.

¹²⁰ Uo., (29) preambulumbekendés.

¹²¹ *Espantaleon*: i. m. (51), p. 34–35.

¹²² *UsedSoft GmbH v. Oracle International Corp.*, Case C-128/11, ECLI:EU:C:2012:407.

szempontjából nincs jelentősége az aszerint történő megkülönböztetésnek, hogy az eladás valamely távoli helyről történt-e, vagy sem”.¹²³

Wiebe szerint a dolog kontra szolgáltatás kérdésköre, illetve a jogkimerülés tétele egymástól eltérő célokat szolgál, illetve a dolog kontra szolgáltatás tekintetében az EU rossz helyre helyezte a hangsúlyokat. A *WCT* alapján – mint arra az előbbi fejezet utolsó mondatában is utaltunk – ugyanis csak azon másolatok online értékesítése zárható ki a jogkimerülés keretéből, amelyeknél a tranzakció keretében az eladó nem bocsát a vevő rendelkezésére tárgyasult műpéldányt. Vagyis a jogkimerülés alkalmazhatóságát nem a dolog kontra szolgáltatás kérdése miatt kell kizárni az online értékesített másolatok vonatkozásában, amelyekre nézve egyébként a vevő tartós jelleggel szerez használati jogot, hanem azért, mert a vevő nem szerez ellenőrzési jogot semmilyen fizikai műpéldány felett.¹²⁴ Mások ezzel ellentétben – magukévá téve a *UsedSoft*-döntésben taglalt licencia kontra adásvétel problematika végkövetkeztetését – úgy látják, hogy nem a tárgyasult vagy tárgyasulatlan másolatok kérdése mentén kell döntenie a jogkimerülés alkalmazhatóságáról, hanem aszerint, hogy a másolatot eladták (terjesztették), vagy csak lehívásra hozzáférhetővé tették.¹²⁵ Megint mások a fenti témakört patthelyzetként írják le, ahol a dolgok és a szolgáltatások közötti különbségtétel amúgy is értelmét veszíti, különös tekintettel arra, hogy napjainkban szinte minden tartalmat online tesznek elérhetővé.¹²⁶

A jogkimerülést az EUB számos esetben tesztelte az Infosoc-irányelv alapján az elmúlt években. Az offline/analóg világból ismert felhasználások kapcsán kiváló példaként szolgál a *Le Corbusier*-ügy. Az eset tényállása szerint az olasz Cassina cég Charles Edouard Jeanneret (művésznevén Le Corbusier) által tervezett bútorokat – az LC2 és LC3 sorozatba tartozó (két- és háromszemélyes) karosszéket és pamlagot, valamint az LC10-P sorozatszámú asztalrendszert – gyártott. Az alperes Peek & Cloppenburg divatcég Németországban pihenősarkot alakított ki üzleteiben, amelyeket a Cassina által gyártott bútorokhoz megszólalásig hasonlító, engedély nélkül előállított utánzataival rendezett be. A német cég ezenfelül – használati lehetőség nélkül – a kirakatban is elhelyezett egyes darabokat a kérdéses bútorokból. A Cassina úgy vélte, hogy az utánzatok használata sérti szerzői jogait, és ezért Németországban kezdeményezte az alperes jogsértő gyakorlattól történő eltiltását,

¹²³ Főtanácsnoki indítvány, Axel W. Bierbach, *UsedSoft GmbH* felszámolója v. *Oracle International Corp.*, Case C-128/11, ECLI:EU:C:2012:234, 76. pont.

¹²⁴ *Andreas Wiebe*: *The Principle of Exhaustion in European Copyright Law and the Distinction between Digital Goods and Digital Services*. *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht International*, 2009, 2. sz., p. 115–116.

¹²⁵ *Giorgio Spedicato*: *Online Exhaustion and the Boundaries of Interpretation*. In: *Roberto Caso, Federica Giovanella* (ed.): *Balancing Copyright Law in the Digital Age – Comparative Perspectives*. Springer Verlag, Berlin – Heidelberg, 2015, p. 49.

¹²⁶ *Thomas Dreier*: *Online and Its Effect on the ‘Goods’ Versus ‘Services’ Distinction*. *IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 2013, 2. sz., p. 138–139.

a termékek kereskedelmi forgalmával kapcsolatos adatok alperes általi kiadását, valamint kártérítés megfizetését.¹²⁷

A végül az EUB elé kerülő jogvitában az előterjesztő bíróság alapvetően arra kereste a választ, hogy az Infosoc-irányelv 4. cikk (1) bekezdésében foglalt „adásvételtől eltérő módon megvalósuló nyilvános terjesztés” fordulata magában foglalja-e az olyan felhasználásokat, ahol a műpéldányok használatára a tulajdonjog átruházása nélkül kerül sor, illetve ahol az érintett bútorokat – a kirakatban való elhelyezéssel – nyilvánosan bemutatják anélkül, hogy e bútorok használatára lehetőség nyílna.¹²⁸ A terjesztés jogát az Infosoc-irányelv nem definiálja, ellentétben az EU kezei is kötő *WCT/WPPT* vonatkozó szakaszaival.¹²⁹ Ez utóbbiak tükrében egyértelmű, hogy a „más módon” történő terjesztés is feltételezi a tulajdonjog átruházását.¹³⁰ Ugyanezt az értelmezést támasztják alá a *WCT/WPPT* jogkimerülésre vonatkozó passzusai, melyek ugyancsak a tulajdonjog átruházását feltételezik a jogelv érvényesülése érdekében.¹³¹ Mindezekre tekintettel az EUB az Infosoc-irányelv 4. cikk (1) és (2) bekezdését szerves egységként kezelve arra a következtetésre jutott, hogy „a 2001/29 irányelv 4. cikkének (1) bekezdésében szereplő ’más módon’ kifejezést úgy kell értelmezni, mint ahogy azt az e cikk (2) bekezdése értelmezi, vagyis amely magában foglalja a tulajdonátruházást. A fentiekből következik, hogy valamely mű eredeti vagy többszörözött példányának a 2001/29 irányelv 4. cikkének (1) bekezdése értelmében vett, adásvételtől eltérő, más módon történő nyilvános terjesztésének a fogalma csak azokat az aktusokat foglalja magában, amelyek kizárólag e tárgy tulajdonjogának átruházását foglalják magukban.”¹³²

A konkrét jogeset vonatkozásában azonban – az EUB megállapítása szerint – nem erről a helyzetről beszélhetünk. Függetlenül attól a ténytól, hogy a kérdéses bútorok eredetiek vagy utánzatok voltak-e, a Peek & Cloppenburg a Le Corbusier modelleket helyszíni használatra biztosította ügyfeleinek, illetve dekorációs célokból helyezte el a kirakatban. Ezek egyike sem jár adásvétellel, illetve a tulajdonjog másfajta átruházásával. Az EUB elvetette, hogy a terjesztés jogát kiterjesztő módon értelmezze (a felperes javára).¹³³ Sőt, külön rögzítést nyert, hogy „a Bíróságnak nem feladata, hogy a szerzők előnyére olyan új jogokat teremtsen, amelyekről a 2001/29 irányelv nem rendelkezik, és ennek következtében valamely mű eredeti vagy többszörözött példánya terjesztésének fogalmát a közösségi jogalkotó által figyelembe vett értelemben túl kiterjessze.”¹³⁴

¹²⁷ Peek & Cloppenburg KG kontra Cassina SpA, Case C-456/06, ECLI:EU:C:2008:232, 14–16. pont.

¹²⁸ Uo., 28. pont.

¹²⁹ Uo., 29–31. pont. A terjesztés jogát a WCT 6. cikk (1) bekezdésében, illetve a WPPT 8. cikk (1) bekezdésében és 12. cikk (1) bekezdésében találjuk.

¹³⁰ Uo., 32. pont.

¹³¹ Uo., 34. pont. A jogkimerülés tételét a WCT 6. cikk (2) bekezdésében, illetve a WPPT 8. cikk (2) bekezdésében és 12. cikk (2) bekezdésében találjuk.

¹³² Uo., 35–36. pont.

¹³³ Uo., 40. pont.

¹³⁴ Uo., 38. pont.

Ennél is frissebb döntésként számolhatunk be az *Art & Allposters*-ügyről. Az Art & Allposters holland cég interneten keresztül értékesít képzőművészeti alkotásokat poszter formájában. Ezen belül is négyféle opció közül lehet választani: plakát, bekeretezett plakát, plakát faanyagon történő megjelenítése és kép vásznon történő megjelenítése. A jogvitát az szülte, hogy a képzőművészeti alkotások vagyoni jogainak közös kezelését végző Pictoright szerint a holland cég nem rendelkezett a képviselt szerzők alkotásainak vásznon történő többszörözésével és terjesztésével kapcsolatos jogokkal. Az Art & Allposters ezzel ellentétben úgy vélte, hogy mivel a piacról szerezték be azokat a posztereket, amelyekről az ún. „vászonra történő átvitel” eljárása révén az új műpéldányokat készítették, s az eredeti posztereket a jogosultak engedélyével hozták forgalomba, a jogkimerülés tétele alkalmazható az új példányok értékesítésére.¹³⁵

A jogvita központi kérdését tehát az adta, hogy vajon a jogkimerülés szabálya „alkalmazandó-e olyan helyzetben, amikor valamely, védelem alatt álló mű reprodukciójának azt követően, hogy azt az Unió területén a szerzői jog jogosultjának hozzájárulásával forgalmazták, oly módon változtatják meg az anyagi hordozóját, hogy a papírlakáton szereplő fenti reprodukciót vászonra viszik át, és azt új formájában újra forgalomba hozzák”¹³⁶

Az EUB – világosan elhatárolódva a felperes közös jogkezelőjének véleményétől (miszertint a poszter vászonra alakítása átdolgozást eredményez) – az új példányok forgalomba helyezését az Infosoc-irányelv 4. cikk (1) bekezdése szerinti terjesztés joga alá sorolta.¹³⁷ Az EUB ugyanakkor a *Laserdisken*-ügyre hivatkozással hangsúlyozta, hogy „a terjesztési jog kimerülésének két feltétele van, azaz egyrészt az, hogy a mű eredeti vagy többszörözött példányát a jogosult vagy az ő hozzájárulásával más hozta forgalomba, másrészt, hogy ez a forgalomba hozatal az Unióban belül történt”¹³⁸ Az Infosoc-irányelv szövege, a nemzetközi szerzői jogi háttérnormák és az EUB joggyakorlata alapján a bírák úgy találták, hogy „az uniós jogalkotó az 'anyagi hordozó' és az 'adott műpéldány' kifejezés használatával biztosítani kívánta a szerzők számára a szellemi alkotásukat megjelenítő valamennyi tárgy Unióban történő forgalomba hozatalának ellenőrzését”¹³⁹ Ennek tükrében is az EUB a „vászonra történő átvitel” új reprodukcióként, vagyis többszörözésként értékelte, amelyhez a szerzői jogosult engedélye lett volna szükséges.¹⁴⁰ Sőt, „az a körülmény ugyanis, hogy a festékanyag az átviteli eljárás során megmarad, nem érinti azt a megállapítást, hogy a kép anyagi hordozója megváltozott. Annak van jelentősége, hogy, átfogóan értékelve, a módosított tárgy ön-

¹³⁵ Art & Allposters International BV kontra Stichting Pictoright, Case C-419/13, ECLI:EU:C:2015:27, 14–20. pont.

¹³⁶ Uo., 23. pont.

¹³⁷ Uo., 24–28. pont.

¹³⁸ Uo., 31. pont.

¹³⁹ Uo., 37. pont.

¹⁴⁰ Uo., 43. pont.

magában és anyagi értelemben véve az a tárgy-e, amelyet a jogosult hozzájárulásával hoztak forgalomba. Úgy tűnik, hogy az alapügyben nem ez az eset áll fenn¹⁴¹

Bár e helyütt még több másik jogeset elemzése is elképzelhető volna, ám a jogkimerülés digitális vonatkozásainak önálló cikkben történő tárgyalása okán eltekintünk a *UsedSoft v. Oracle*-¹⁴² az *ITV v. TVCatchup*-¹⁴³ a *Svensson*-¹⁴⁴ a *BestWater*-¹⁴⁵ és az *Európai Bizottság kontra Francia Köztársaság*¹⁴⁶-ügy részletes taglalásától.

6. A jogkimerülés alkalmazásának a korlátjai

A jogkimerülés tételét a fentiekben bemutatott módon az EU szerzői jogi irányelvei – előbb vertikális, majd horizontális módon – egészében harmonizálták. Az EUB egy témánktól független előzetes döntésében hangsúlyozta, hogy „a [Római Szerződés] 36. cikkére történő hivatkozás ugyanakkor többé nem lehetséges abban az esetben, ha a közösségi irányelv harmonizálja a speciális célkitűzés eléréséhez szükséges eszközöket, amely cél elérését a 36. cikkre való hivatkozás elősegítene¹⁴⁷”. Ezzel összhangban tehát az uniós szinten harmonizált jogkimerülés korlátait ma már csak az *acquis communautaire*-ben kell keresnünk.¹⁴⁸

Ezek közül többről is szó esett már. Az Infosoc-irányelv a *WCT/WPPT* vonatkozó közös nyilatkozatának tartalmával összhangban a (28) preambulumbekzdésben rögzítette, hogy kizárólag a fizikai műpéldányok forgalomba hozatala esetén hívható segítségül a jogkimerülés tétele. Ebből is következően azok a műtípusok, illetve kapcsolódó jogi teljesítmények, amelyek nem kapcsolhatók fizikai műpéldányhoz, illetve amelyek szolgáltatás módjára jutnak el a végfelhasználóhoz, nem vonhatók a jogelv hatálya alá. Ezek a jogok különösen a nyilvános előadás, a nyilvánossághoz közvetítés és továbbközvetítés, a lehívásra történő, nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel, a bérlet és haszonkölcsönzés.¹⁴⁹ Az online felhasználások kapcsán külön kiemelés érdemel, hogy e téren a szerzői jogokat a lehívásra

¹⁴¹ Uo., 45. pont.

¹⁴² Vö.: 122. lábjegyzet.

¹⁴³ *ITV Broadcasting Ltd és társai kontra TV Catch Up Ltd.*, Case C-607/11, ECLI:EU:C:2013:147.

¹⁴⁴ *Nils Svensson és társai kontra Retriever Sverige AB*, Case C-466/12, ECLI:EU:C:2014:76.

¹⁴⁵ *BestWater International GmbH kontra Michael Mebes és Stefan Potsch*, Case C-348/13, ECLI:EU:C:2014:2315.

¹⁴⁶ *Európai Bizottság kontra Francia Köztársaság*, Case C-479/13, ECLI:EU:C:2015:141.

¹⁴⁷ „Recourse to Article 36 is nonetheless no longer possible where Community directive provide for harmonization of the measures necessary to achieve the specific objective which would be furthered by reliance on this provision.” Lásd: *The Queen kontra Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Compassion in World Farming Ltd.*, Case C-1/96, ECLI:EU:C:1998:113, 47. pont.

¹⁴⁸ *Cook*: i. m. (14), p. 19., 2.13. pont.

¹⁴⁹ 96/9/EK irányelv, (33) és (43) preambulumbekzdés; 2001/29/EK irányelv, (29) preambulumbekzdés és 3. cikk (3) bekezdés; 2006/115/EK irányelv, 1. cikk (2) bekezdés; 2009/24/EK irányelv, 4. cikk (1) bekezdés (c) pont. Lásd továbbá: Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the Implementation and Effects of Directive 91/250/EEC on the Legal Protection of Computer Programs, COM/2000/0199, p. 17. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52000DC0199:EN:HTML>).

történő hozzáférhetővé tétel vagyoni joga garantálja. Vagyis a *WCT* esernyőmegoldásának az uniós implementációja alapján az „*on-demand*” felhasználások vonatkozásában a terjesztés jogának az alkalmazására nincs lehetőség.

Mindezekon felül azonban az uniós jogszabályok további két jelentős korlátot állítanak a jogkimerülés alkalmazása elé. Az egyik a regionális vagy közösségi jogkimerülés tétele, amely a parallel vagy párhuzamos import tilalmának az érvényesülését is behatárolja. A másik belső korlát a követő jog intézményéből fakad. E helyütt a teljes uniós jogharmonizációt megelőzően tagállami szinten ismert belső korlátozások ismertetésétől eltekintünk.¹⁵⁰

6.1. Korlátozott parallel import – a regionális jogkimerülés tétele

Az EGK/EU jogalkotó szervei – lépcsőzetes jogalkotás keretében¹⁵¹ – gyakorlatilag változtatások nélkül elfogadták a regionális/közösségi jogkimerülés dogmatikai alapjait lefektető uniós bírósági joggyakorlatot. Ennek megfelelően a jelenleg 31 EU-/EGT-tagország fizikai határain belül történő jogszerű terjesztési magatartások a teljes földrajzi egységen, vagyis az Egységes Piacon belül alkalmazhatóvá teszik a jogkimerülést.¹⁵² *A contrario* az EU-/EGT-tagok területén kívül – vagyis harmadik országokban, például az Egyesült Államokban, illetve akár az Európai Szabadkereskedelmi Megállapodás (EFTA) tagjainak területén – megvalósuló első jogszerű forgalomba hozatalt követően az EU/EGT területére történő importálás megtiltható (illetve külön engedély szerzésétől tehető függővé).¹⁵³ Ily módon az EGK/EU világosan és visszavonhatatlanul elvetette mind a nemzeti, mind a nemzetközi jogkimerülést.¹⁵⁴ Erre – az utóbb elfogadott – *TRIPS-megállapodás* és a *WCT/WPPT* rendelkezései tükrében is egyértelműen lehetősége nyílt az EGK/EU-nak. Ez különösen annak tükrében tűnt komoly döntésnek, hogy egyes tagállamok (mint például Németország) évtizedeken át az előbbi, más tagállamok viszont (mint például Hollandia és a skandináv országok) az utóbbi metódus mellett tették le a voksukat. Ugyanakkor az európai gazdasági együttműködés lényegének belső logikája más lehetőséget nem kínált. Ahogy arra Rothnie kiválóan utalt (1993-ban): „az EK alapvető célja a piaci integráció: létrehozni egy egységes piacot a tagállamok nemzeti piacaiból. Ám a belső piacon belül a szellemi tulajdon-védelmi jogokat többségében továbbra is a tagállamok szabályozzák. Vagyis ha a nemzeti jog

¹⁵⁰ Ugyanakkor érdemes tudni, hogy a skandináv országokban a jogkimerülés tétele hagyományosan csak az irodalmi művek és a zeneművek/hangfelvételek vonatkozásában érvényesült. Így különösen a filmalkotások kívül estek a jogelv határain. Vö.: *Koktvedgaard*: i. m. (23), p. 358–359; *Karnell*: i. m. (25), p. 654–655.

¹⁵¹ Nem meglepő módon a nemzetközi jogkimerülés tételét támogató Hollandiában vagy épp Svédországban – legalább az Infosoc-irányelv elfogadásáig – erősen megkérdőjelezték a regionális jogkimerülés kizárólagosságát. Lásd: *Karnell*: i. m. (23), p. 656–659; *Cohen Jehoram*: i. m. (23), p. 495–497.

¹⁵² *Verma*: i. m. (91), p. 547.

¹⁵³ 96/9/EK irányelv, 5. cikk (c) pont; 2001/29/EK irányelv, (28) preambulumbekszedés és 4. cikk (2) bekezdés; 2006/115/EK irányelv, 9. cikk (2) bekezdés; 2009/24/EK irányelv, 4. cikk (2) bekezdés.

¹⁵⁴ *Keeling*: i. m. (16), p. 144–145; *von Lewinski*: i. m. (56), p. 233–236.

lehetővé teszi, hogy a szellemi tulajdon-védelmi jogosult blokkolja a párhuzamos importot, akkor a szellemi tulajdon-védelmi jogok a piac integrációjának megakadályozására használhatók”.¹⁵⁵

Ez természetesen messze nem azt jelenti, hogy az egyes tagállamok, illetve egyes jogosultak egyetértettek volna ezzel a megközelítéssel. Ahogy arra Karnell még az Infosoc-irányelv elfogadása előtt (1999-ben) utalt: az első, vertikális irányelvek szó szerint nem zárták még ki a nemzetközi jogkimerülés alkalmazhatóságát. Mindössze annyit rögzítettek, hogy az EGK területén történő forgalomba hozatal esetén kimerül a terjesztés joga, és az irányelvek speciális jellege folytán nem is kifejezetten a szerzők, hanem csak a kapcsolódó jogosultak vonatkozásában.¹⁵⁶ Mások ugyanakkor arra figyelmeztettek, hogy ez szűk látókörű megközelítés. Az EGK/EU regionális jogkimerülés mellett történő kiállását ugyanis az Egyesült Államok agresszív kereskedelmi politikájával szembeni fellépés indokolja.¹⁵⁷

Cohen Jehoramtól tudjuk továbbá, hogy a jogosultak csak azt követően emelték fel a hangjukat a regionális jogkimerüléssel szemben, hogy 1996. január 1-én a kapcsolódó jogokról szóló törvényt módosította a holland parlament. A párhuzamos importban érintett kereskedőket tömörítő holland kereskedelmi egyesület a médián és a parlamenten keresztül is mindent megtett a módosítás visszavonása érdekében. A holland gazdasági miniszter ugyan úgy látta, hogy a módosítás érdemi változást nem fog hozni, ugyanis a műpéldányok ára a nemzetközi jogkimerülés alkalmazásának időszakában is elég magas volt. A kormány végül mégis elfogadta a jogosultak érveit, és azzal utazott Brüsszelbe, hogy az előkészítés alatt álló, a formatervezésiminta-oltalomról szóló irányelv ellen fog szavazni (amelynek tervezete ugyancsak tartalmazta a regionális jogkimerülés tételét). A holland kormány tartotta is szavát, és egyedülként a tervezet ellen szavazott, amellyel gyakorlatilag megvétózta az előterjesztést. A patthelyzetet végül azzal oldották fel a felek, hogy az Európai Bizottság vállalta, hogy gazdasági elemzéseket fog készíteni a regionális kontra nemzetközi jogkimerülés tételét illetően. E biztosítékkal a zsebében végül a holland kormány is elfogadta a formatervezésiminta-oltalomról szóló irányelv tervezetét.¹⁵⁸

A fentiek tükrében nem meglepő, hogy Hollandiából származik az a jogvita, amelynek keretében a felperes cég a regionális jogkimerülés uniós szintű szabályozásának indokoltságát vitatta. Az EUB azonban világossá tette: „[a] 2001/29 irányelvnek a huszonnyolcadik preambulumbekendésével összefüggésben értelmezett 4. cikke (2) bekezdésének egyértelmű megfogalmazásából kiténik, hogy az említett rendelkezés nem enged lehetőséget a tagállamoknak arra, hogy a Közösségen belüli jogkimerülésen túl más jogkimerülési szabályt biztosítsanak. ... A fenti értelmezés továbbá az egyetlen, amely teljes mértékben összhangban áll a 2001/29 irányelv célkitűzésével, amely az első preambulumbekendés szerint nem

¹⁵⁵ Rothnie: i. m. (13), p. 316. Lásd továbbá: Bodewig: i. m. (14), p. 401–402.

¹⁵⁶ Karnell: i. m. (23), p. 656–657.

¹⁵⁷ Cohen Jehoram: i. m. (23), p. 503–504.

¹⁵⁸ Uo., p. 495–497.

más, mint a belső piac működésének biztosítása. E tekintetben meg kell jegyezni, hogy elkerülhetetlenül akadályozná az áruk szabad mozgását és a szolgáltatásnyújtás szabadságát, ha egyes tagállamok biztosíthatnák a nemzetközi jogkimerülést, míg más tagállamokban a terjesztési jogra csak a közösségi jogkimerülés vonatkozna.¹⁵⁹

Ugyancsak figyelmet érdemel az EUB két további – jogtörténeti jelentőségű – ítélete. A *Polydor v. Harlequin*-ügy keretében az akkor még EFTA-tagország Portugália területén jogszerűen előállított hanglemezeknek az akkor már EGK-tagország Egyesült Királyság területére történő importálását sikerült a felperesnek megtiltatnia. Az EUB akkor (1982-ben) úgy látta, hogy a Római Szerződés 30. és 36. cikke alapján az EGK- és EGT-tagországok területén történő első forgalomba hozatal alapozza meg a közösségi jogkimerülést. S bár az EFTA-szerződés 14. cikk (2) bekezdése és 23. cikke virtuálisan megegyezett a Római Szerződésben foglaltakkal, a két dokumentum elkülönül egymástól, és az utóbbival kapcsolatos értelmezés nem alkalmazható az EFTA-szerződésre vonatkozóan.¹⁶⁰

A *Dior v. Evora*-döntés a védjegy- és a szerzői jog területét egyaránt érintő párhuzamos importálásból eredő problémák feloldásában nyújt segítséget. A felperes francia Dior cég azt vitatta, hogy a jogszerűen, párhuzamos import útján beszerzett luxusparfümöket a holland alperes egy 1993-as karácsonyi akció keretében nem a felperes magas szintű igényei szerint reklámozta és értékesítette. Ezzel, érvelt a felperes, a cég védjegyjogait, illetve a parfümös üvegeken, illetve a termékek csomagolásán fennálló szerzői jogait sértette meg (az utóbbiakat többek között a termékleírások lefordítása révén).¹⁶¹ Az előzetes döntéshozatali eljárás hatodik kérdésével a felperes arra kereste a választ, hogy az áruk szabad áramlására vonatkozó EU-s előírások alapján jogosult-e a felperes korlátozni az általa jogszerűen forgalomba hozott termékek viszonteladását, ami ütközik a cég alapvető üzletpolitikájával. Az EUB nem talált semmi olyan körülményt, amely alapján indokolt lett volna a tagállamok közötti kereskedelem korlátozása, s ezért elvetette a felperes követelését a védjegyjog alapján.¹⁶² Mindezt megtoldotta egy további fontos meglátással a szerzői jog tekintetében. Eszerint: „tekintettel arra, hogy a korábbi joggyakorlat alapján szükségtelen annak megvizsgálása, hogy ugyanazon termék vonatkozásában egyidejűleg lehet-e hivatkozni a szerzői és védjegyjogokra, elegendő annak megállapítása, hogy az alapügyhöz hasonló körülmények között a szerzői jogok által a védett műnek a viszonteladó reklámanyagában történő többszörözése vonatkozásában nyújtott védelem semmi esetre sem lehet szélesebb annál, mint amit ugyanezen

¹⁵⁹ Laserdisken ApS kontra Kulturministeriet, Case C-479/04, ECLI:EU:C:2006:549, 24. és 26. pont.

¹⁶⁰ Lásd: Polydor Limited és RSO Records Inc. kontra Harlequin Records Shops Limited és Simons Records Limited, Case C-270/80, ECLI:EU:C:1982:43. Az ítélet kritikáját lásd: *Tritton*: i. m. (8), p. 504–505, 555–557.

¹⁶¹ A jogeset tényállását, eljárási előzményeit és a feltett kérdéseket lásd: Parfums Christian Dior SA és Parfums Christian Dior BV kontra Evora BV, Case C-337/95, ECLI:EU:C:1997:517, 1–14. pont.

¹⁶² Uo., 51–54. pont.

körülmények között a védjegy jog biztosít”.¹⁶³ Más szóval *a szellemi tulajdon-védelmi jogosult nem hivatkozhat a szerzői jogaira abban az esetben, amennyiben termékei a védjegy jogi jogkimerülés alapján jogszerűen értékesíthetők egy másik tagállamban*.¹⁶⁴

A fentiek természetesen nem azt jelentik, hogy a parallel/párhuzamos import – vagyis a harmadik országok területén jogszerűen forgalomba hozott termékek importálása¹⁶⁵ – körén kívüli felhasználásokkal szemben ne nyílna lehetősége a szerzői jogosultaknak fellépni. A TRIPS-megállapodás világosan tiltja a „kalóz-” vagyis jogellenesen előállított¹⁶⁶ termékek határokon átvitelő terjesztését.¹⁶⁷ Az Európai Unió vámjogi szabályai hasonlóképp rendel-

¹⁶³ „Having regard to that case-law there being no need to consider the question whether copyright and trade mark rights may be relied on simultaneously in respect of the same product, it is sufficient to hold that, in circumstances such as those in point in the main proceedings, the protection conferred by copyright as regards the reproduction of protected works in a reseller’s advertising may not, in any event, be broader than that which is conferred on a trade mark owner in the same circumstances.” Lásd: Uo., 58. pont.

¹⁶⁴ Cook: i. m. (14), p. 27, 2.28. pont. Az EUB döntése komoly hasonlóságot mutat az amerikai Omega v. Costco-jogeset végeredményével. Ahogy arra korábban utaltunk: „a Legfelsőbb Bíróság végzésének megszületését követően a kaliforniai körzeti bíróság előtt folytatódó eljárásban a Costco egy teljesen új érveléssel állt elő védekezésében. A szerzői joggal való visszaéléssel (‘copyright misuse’) vádolta a svájci céget. A körzeti bíróság felidézte a Ninth Circuit híres, Napster-perben hozott ítéletének egyik passzusát, miszerint: ‘a joggal való visszaélésre alapított védekezés megakadályozza a szerzői jogosultat abban, hogy korlátozott monopóliumát a monopólium határain túlra is kiterjessze’. Tekintettel arra, hogy maga az Omega ismerte el, hogy a karórák hátoldalán annak érdekében helyezte el a földgömböt ábrázoló dizájnt, hogy ezzel kontrollálja a termékek importálását, a körzeti bíróság szerint túlterjeszkedett a számára a USCA által biztosított monopólium keretein.” Lásd: Mezei: i. m. (1), p. 67.

¹⁶⁵ E vonatkozásban a legteljesebb meghatározást Cohen Jehoram adta. Eszerint: „parallel import occurs when authentic – not counterfeited – products are imported cheaply, without the consent of the producer who has a trade mark, copyright, patent or other intellectual property right in these products, with the aim to compete with the producer’s own products, which he himself had originally marketed abroad at a lower price”. Lásd: Cohen Jehoram: i. m. (23), p. 495. Lásd továbbá: Julie S. Congdon: Copyright Law – Gray Marketing – The First Sale Doctrine of Copyright Law Closes Another Avenue of Redress. Villanova Law Review, 1989, p. 597; Heath: i. m. (88), p. 623.

¹⁶⁶ „A jelen Megállapodás alkalmazásában: hamisított védjeggyel ellátott áru (termék) minden olyan áru – a csomagolást is beleértve –, amely engedély nélkül visel olyan védjegyet, amely azonos az ilyen termékekre érvényesen bejegyzett védjeggyel, illetőleg amely lényeges vonásaiban nem különböztethető meg az utóbbtól, s ami ennek folytán sérti a védjegy birtokosának jogait az importáló állam joga szerint; szerzői jogot bitorló ‘kalóz’ termék az olyan másolat, amely a jogtulajdonos, illetőleg az előállítás országában általa feljogosított személy engedélye nélkül készült, s amelyet közvetlenül vagy közvetve olyan termékből állítottak elő, amelynek sokszorosítása az importáló ország joga szerint szerzői, illetve a kapcsolódó jogok megsértésének minősül.” Lásd: a TRIPS-megállapodás 51. cikkéhez fűzött 14. számú lábjegyzet.

¹⁶⁷ „A Tagok – az alább részletezett rendelkezésekkel összhangban – hozzanak létre olyan eljárásokat, amelyek segítségével a jogtulajdonos az illetékes szervhez írásos kérelmet nyújthat be, amennyiben alapos indoka van feltételezni, hogy hamis védjeggyel ellátott vagy szerzői jogot bitorló ‘kalóz’ termékek behozatalára kerül sor: az illetékes – közigazgatási vagy bírói – szervhez intézett említett kérelem arra irányul, hogy a vámhatóság függessze fel a termékek szabad forgalomba bocsátásának engedélyezését. A Tagok ilyen kérelem előterjesztését megengedhetik olyan áruk vonatkozásában is, amelyek a szellemi tulajdonjog másfajta megsértését valósítják meg, feltéve, ha eleget tesznek e fejezet követelményeinek. A Tagok a fentieknek megfelelő eljárást bevezetik a területükről kivitt jogsértő termékek exportjának fellüggesztése tárgyában is.” Lásd: TRIPS-megállapodás, 51. cikk.

keznek. A 608/2013/EU rendelet kodifikálja a kalózáru fogalmát,¹⁶⁸ illetve előírja a szellemi-tulajdon-jogot feltehetően sértő áruk kiadásának a felfüggesztését, illetve visszatartását.¹⁶⁹

Pontosan ezt a szabályozást¹⁷⁰ erősíti meg az EUB *Blomquist v. Rolex*-ügyben hozott előzetes döntése. Itt a jogvita annak folytán indult, hogy a dán állampolgár Blomquist az interneten keresztül rendelt Kínából Rolex márkajelzéssel ellátott karórát. A dán vámhatóság azonban az áru vámkezelésekor megállapította, hogy a karóra hamisítvány, s erről – a vámkezelés felfüggesztése mellett – értesítette Blomquistot és a Rolex céget. Blomquist nem volt hajlandó hozzájárulni a karóra kártalanítás nélkül történő megsemmisítéséhez, mivel megítélése szerint azt ő jogszerűen vásárolta.¹⁷¹ Az EUB-nél az előzetes döntéshozatali eljárást a dán Legfelsőbb Bíróság (Højesteret) kezdeményezte, mivel – tekintettel a karóra személyes használat céljából történő megvásárlására – kétségei támadtak afelől, hogy az alapügyben történt-e Dániában szerzői- és védjegyjogsértés, ami a vámrendelet alkalmazásának előfeltétele.¹⁷²

Az EUB hangsúlyozta, hogy az uniós jog alapján a nyilvános terjesztés megvalósítottnak és bizonyítottnak tekinthető egy adásvételi és egy szállítási szerződés megkötése esetén.¹⁷³ Továbbá „azon harmadik országból származó áruk, amelyek az Európai Unióban ... szerzői jogi vagy szomszédos jogi oltalom alatt ... álló termék másolatának minősülnek, sértetik e jogokat, és ezért ... 'kalózáruknak' tekinthetők akkor, ha bizonyított, hogy azokat az Unióban történő értékesítésre szánják, erre pedig különösen az jelent bizonyítékot, ha megerősítést nyer, hogy az említett árukat egy uniós vásárló részére értékesítették, vagy uniós fogyasztók részére eladásra felkínálták, illetve hirdették”.¹⁷⁴ Az EUB hangsúlyozta továbbá, hogy „pusztán annak a körülménynek, hogy erre az eladásra egy harmadik országbeli online értékesítéssel foglalkozó internetes honlapon keresztül került sor, nem lehet az a hatása, hogy megfosztja az eladás tárgyát képező áruhoz fűződő szellemi-tulajdon-jog jogosultját a vámrendeletből eredő védelemtől anélkül, hogy szükséges lenne megvizsgálni

¹⁶⁸ „Olyan áruk, amelyek abban a tagállamban, ahol találhatóak, szerzői jogot, kapcsolódó jogot vagy formatervezésiminta-oltalomból eredő jogot sértő cselekmény által érintettek, és amelyek a szerzői jog, a kapcsolódó jog vagy a formatervezésiminta-oltalom jogosultjának vagy a gyártó országban a jogosult által felhatalmazott személynek az engedélye nélkül előállított másolatok, vagy ilyen másolatokat tartalmaznak.” Lásd: Az Európai Parlament és a Tanács 608/2013/EU rendelete (2013. június 12.) a szellemi-tulajdon-jogok vámhatósági érvényesítéséről és az 1383/2003/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről, 2. cikk 6. pont.

¹⁶⁹ Uo., 17. cikk (1) bekezdés.

¹⁷⁰ Egészen pontosan az EUB az alapügyben a jelenleg hatályos rendelet által hatályon kívül helyezett, az egyes szellemi tulajdonjogokat feltehetően sértő áruk elleni vámhatósági intézkedésekről és az ilyen jogokat ténylegesen sértő áruk ellen hozandó intézkedésekről szóló, 2003. július 22-i 1383/2003/EK tanácsi rendelet előírásai alapján hozta meg döntését. A vizsgált kérdéskör szempontjából a két norma között érdemi különbség nem tehető.

¹⁷¹ Martin Blomqvist kontra Rolex SA és Manufacture des Montres Rolex SA, Case C-98/13, ECLI:EU:C:2014:55, 16–20. pont.

¹⁷² Uo., 21. pont.

¹⁷³ Uo., 29. pont.

¹⁷⁴ Uo., 33. pont.

azt, hogy egy ilyen árut ezenkívül, az eladást megelőzően, uniós fogyasztók részére eladásra felkínáltak-e, illetve hirdettek-e”.¹⁷⁵

Ha az EU belső logikájából indulunk ki, a fenti rendszer a lehető legoptimálisabb az Európai Unió tagállamainak szerzői és kapcsolódó jogi jogosultjai számára. Felmerülhet ugyanakkor annak a veszélye, hogy az egységes piac „előnyhöz juttatása” hátrányokkal járhat más vezető piacokon. Különösen figyelmet érdemel épp ezért az Egyesült Államok Szövetségi Legfelsőbb Bíróságának a *Kirtsaeng v. John Wiley & Sons*-ügyben 2013-ban meghozott ítélete. Ez ugyanis az USA szerzői jogi törvényének (újra)értelmezése révén a nemzetközi jogkimerülés mellett foglalt állást.¹⁷⁶ Érdekes lehet, hogy vajon erre a 2013-as nézőpontbeli változásra miként reagál majd az Egyesült Államok kormányzata. A rendelkezésre álló információk fényében úgy tűnik, hogy az Egyesült Államok és az Európai Unió által folytatott, az ún. *Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)* megállapodás megkötésére irányuló tárgyalások során nem merült fel bármilyen intézkedés megtételének a szükségessége e téren.¹⁷⁷

6.2. A követő jog (*droit de suite*)

Annak megítélése szempontjából, hogy a követő jog mennyiben értelmezhető a jogkimerülés korlátozásaként, megoszlanak a vélemények. Néhány évtizeddel ezelőtt Reimer elvetette ennek a lehetőségét.¹⁷⁸ Mások úgy fogalmaztak, hogy a követő jog a jogkimerülés korlátozása (ugyanakkor angolul „*derogation*”, semmint „*limitation*”). Schovsbo szerint „tévedés volna a [követő jogot] a jogkimerülés alapszabálya/alapelve ’kivételének’ [*exception*] tekinteni. Véleményem szerint sokkal inkább arról van szó, hogy a ’jogkimerülés’ tétele néhány alapvető paraméter ellenére nem került különösebben precíz módon meghatározásra, és hogy a jogkimerülést a szellemi tulajdon-védelmi jogok területén a jogosultak és a műpéldányok tulajdonosainak az érdekei közötti egyensúlyozást szolgáló elvként, semmint dogmaként kell tekinteni”.¹⁷⁹ Végző soron a követő jog olyan részletszabályokkal gazdagítja a jogkimerülés tételének dogmatikáját (különösen a viszonteladás feltételekhez kötése és a díjfizetés kötelezettsége miatt), amelyek alapján ezek az előírások világosan a jogelv belső korlátjaiként értékelhetők.

Az eredeti műalkotás szerzőjét megillető követő jogot – francia előzményeket követően – a BUE 1948-as, brüsszeli felülvizsgálata során ismerték el elsőként multilaterális szerzői jogi

¹⁷⁵ Uo., 34. pont.

¹⁷⁶ Supap *Kirtsaeng v. John Wiley & Sons, Inc.*, 133 S.Ct. 1351 (2013). A jogeset elemzését lásd: *Mezei*: i. m. (1), p. 68–76.

¹⁷⁷ E vonatkozásban lásd különösen: *The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) – Towards an EU-US trade deal. Intellectual property. EU Position Paper*, 20 March 2015 (<http://trade.ec.europa.eu/doclib/html/153331.htm>).

¹⁷⁸ *Reimer*: i. m. (24), p. 367.

¹⁷⁹ *Schovsbo*: i. m. (15), p. 179. Hasonlóképp lásd: *Koktvedgaard*: i. m. (23), p. 359.

egyezmény keretében.¹⁸⁰ A jelenleg 14ter cikk alatt olvasható passzus megszövegezése részben kategorikus, mikor rögzíti, hogy „az írók és zeneszerzők eredeti műalkotását és eredeti kézíratait illetően a szerzőnek – halála után azon személyeknek vagy intézményeknek, akiket, illetőleg amelyeket a hazai törvényhozás erre feljogosít – elidegeníthetetlen joga, hogy a szerző által eszközölt első átruházást követően részt vegyenek a mű eladására vonatkozó műveletekben”.¹⁸¹ Ugyanakkor a 14ter cikk (2) bekezdése a fenti rendelkezés alkalmazását a reciprocitástól teszi függővé,¹⁸² ráadásul a díjak mértékének és a beszedés módozatainak meghatározásában is teljes szabadságot ad az egyes országoknak.¹⁸³

Az EU élt a BUE által hagyott széles szabadsággal,¹⁸⁴ és 2001-ben harmonizálta a jogintézmény számos alapvető kérdését. Az uniós norma elismeri, hogy „a követő jog olyan vagyoni értékkel bíró jog, amelynek révén a szerző/művész díjazásban részesülhet a mű további eladásából. A követő jog tárgya a fizikai műpéldány, vagyis a hordozó, amelyben a védelem alatt álló mű testet ölt”.¹⁸⁵ A BUE vonatkozó rendelkezésével ellentétben az irányelv kizárólag a képzőművészeti alkotások szerzői számára biztosítja a követő jogot. Az írók és a zeneszerzők kívül esnek az irányelv nyújtotta védelmen.¹⁸⁶ A követő jog elidegeníthetetlen, és arról a szerző előzetesen sem mondhat le, illetve „e jog alapján az alkotásnak a szerző általi első eladását követő minden további eladásáért származó eladási árból a szerző részesedésre jogosult”.¹⁸⁷ A követő jogi díjat minden olyan esetben meg kell fizetni, amennyiben az eredeti műalkotás értékesítésében „a művészeti piac képviselői – így például aukciós házak, művészeti galériák és általában műkereskedők – eladóként, vevőként, illetve közvetítőként közreműködnek”.¹⁸⁸ A követő jog sem tekinthető azonban korlátlanak. Az irányelv lehetővé teszi, hogy a tagállamok maguk döntsenek arról, „hogyan [a követő] jogot nem kell

¹⁸⁰ A jogintézmény történeti gyökereiről lásd részletesen: *Paul Katzenberger: The Droit de Suite in Copyright Law. IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law, 1973, 3–4. sz., p. 361–375; Eugen Ulmer: The „Droit de Suite” in International Copyright Law. IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law, 1975, 1. sz., p. 12–28.*

¹⁸¹ BUE, 14ter cikk (1) bekezdés.

¹⁸² „A fenti bekezdésben említett védelem az Unióhoz tartozó valamennyi országban csak akkor követelhető, ha a szerző hazai törvénye ilyen védelemnek teret enged, és csak annyiban, amennyiben annak az országnak a törvénye, ahol a védelmet igénylik, ezt lehetővé teszi.” Ennyiben tehát a követő jogra vonatkozó szabályok a nemzeti elbánás elve alóli ritka kivételként értékelhetők. Lásd: *Paul Goldstein, P. Bernt Hugenholtz: International Copyright – Principles, Law and Practice, Second Edition. Oxford University Press, Oxford–New York, 2010, p. 319.*

¹⁸³ BUE, 14ter cikk (3) bekezdés.

¹⁸⁴ Melyet a BUE 20. cikke is megenged. Eszerint ugyanis „[a]z Unióhoz tartozó országok Kormányai fenntartják maguknak azt a jogot, hogy egymás között külön megállapodásokat létesíthessenek, amennyiben ezek a szerzők javára szélesebb körű jogokat nyújtanak, mint amelyeket az Unió biztosít, vagy amelyek ezzel az Egyezményvel ellentétben nem álló egyéb kikötéseket tartalmaznak. A fennálló megállapodásoknak azok a rendelkezései, melyek a most említett feltételeknek megfelelnek, hatályban maradnak.”

¹⁸⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/84/EK irányelve (2001. szeptember 27.) az eredeti műalkotás szerzőjét megillető követő jogról, (2) preambulumbekkezdés.

¹⁸⁶ 2001/84/EK irányelv, (19) preambulumbekkezdés.

¹⁸⁷ Uo., 1. cikk (1) bekezdés.

¹⁸⁸ Uo., 1. cikk (2) bekezdés.

alkalmazni olyan újraeladások esetében, amelyeknél az eladó az alkotást közvetlenül a szerzőtől szerezte meg az újraeladást megelőző három éven belül, és az újraeladási ár nem haladja meg a 10 000 eurót”.¹⁸⁹ A védelem tárgya (az eredeti műalkotás fogalma) hasonlóképp taxatív felsorolás keretében került meghatározásra. Eszerint kizárólag a képzőművész által alkotott kép, kollázs, festmény, rajz, metszet, nyomat, litográfia, szobor, falikárpit, kerámia, üvegtárgy és fotóművészeti alkotás illeszthető be az irányelv hatálya alá.¹⁹⁰ A tagállamok ehhez hasonlóan kötelesek meghatározni egy küszöbértéket – maximum 3000 EUR –, ami alatt az eredeti műalkotások viszonteladása mentes a követő jogi díj megfizetésének a kötelezettsége alól.¹⁹¹

Az EUB joggyakorlata rávilágított arra, hogy a tagállamok minden olyan rész kérdésben szabadon rendelkezhetnek a követő jog működéséről, amelyet az EU nem harmonizált. A *Dali*-ügy tényállása szerint nem sokkal Salvador Dali halála előtt a művész „kezdeményezése és felügyelete mellett” jött létre a *Fundación Gala-Salvador Dali*. A művész emellett 1989-es halála előtt örököséként a spanyol államot, szerzői jogainak kezelőjeként pedig az említett alapítványt jelölte meg. Az alapítvány a jogok kezelésével 1997-ben egy másik spanyol szervezetet, a VEGAP-ot bízta meg, amely Franciaország vonatkozásában a francia ADAGP-vel kötött együttműködési szerződést. Az utóbbi szervezet a beszedett jogdíjakat a követő jogi díj kivételével át is utalta a VEGAP-nak. A követő jogi díjat azonban a francia szerzői jogi előírásoknak megfelelően, amely kizárta a díjazás törvényes örökösökön kívüli személyeknek való megfizetését (ideértve a végrendeleti örökösöket), Dali örökösének folyósította az ADAGP. Erre tekintettel az alapítvány eljárást indított a fenti gyakorlat felszámolása céljából, és követelte a Franciaországban beszedett követő jogi díj részére történő megfizetését.¹⁹²

Az EUB rövid, lényegre törő előzetes döntése szerint a követő jogi irányelv fentiekben röviden bemutatott tartalmi elemei elegendőnek tekinthetők a belső piac zavartalan működéséhez. Ebből az következik, hogy miközben az irányelv alapján a követő jog a szerző életében (elidegeníthetetlen volta és a lemondás tilalma okán) egyértelműen őt illeti meg, halála esetére nézve az irányelv már nem határoz meg irányadó szabályozást. Vagyis a tagállamok a követő jog öröklését illetően szabadon rendelkezhetnek. Mivel a francia szerzői jog kizárólag a törvényes örökösöket ismeri el a követő jogi díj kedvezményezettjeként, ezért az érintett pénzüsségeket az ADAGP jogszerűen utalta azok felé.¹⁹³

¹⁸⁹ Uo., 1. cikk (3) bekezdés.

¹⁹⁰ Uo., 2. cikk (1) bekezdés.

¹⁹¹ Uo., 3. cikk (1)–(2) bekezdés. Az irányelv elfogadása és nemzeti átültetésének elemzése tárgyában lásd részletesen: *Gyenge Anikó: A képzőművészeti alkotások szerzői jogi védelméről – különös tekintettel a követő jogi szabályozás módosítására. Infokommunikáció és Jog, 2005. június, p. 86–94.*

¹⁹² *Fundación Gala-Salvador Dalí és Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos (VEGAP) kontra Société des auteurs dans les arts graphiques et plastiques (ADAGP) és társai, Case C-518/08, ECLI:EU:C:2010:191, 13–17. pont.*

¹⁹³ Uo., 24–33. pont.

Egy másik jogvitában a Christie's francia leányvállalata egyes aukciók során meghatározott képzőművészeti alkotások értékesítése esetére előírta, hogy a követő jogi díjjal meg egyező összeget fizessen a vevő az aukciósház részére, melyet utóbbi szabály szerint rótt le a kompetens jogkezelő felé. Az ugyancsak műkereskedéssel foglalkozó Syndicat national des antiquaires (SNA) szakszervezet vitatta, hogy e gyakorlat szabályszerű volna, tekintettel arra, hogy a követő jogi irányelv szerint „a követő jogi díj az eladót terheli”¹⁹⁴

Az EUB úgy találta, hogy az irányelv elsődlegesen két cél elérését szolgálja: a képzőművészek részesüljenek műalkotásaik későbbi (anyagiakban mérhető) sikeréből, illetve szüntesse meg az egyes piacokon tapasztalható különbségeket, vagyis a követő jogi díj egységesen kerüljön alkalmazásra az EU valamennyi tagállamában.¹⁹⁵ E célok hatékony megvalósítása érdekében – az EUB szerint – a tagállamok jogosultak arra, hogy maguk határozzák meg a követő jogi díj megfizetésére kötelezett személyét. Az irányelv 1. cikk (2) és (4) bekezdése tükrében az is világos lehet, hogy a követő jogi díj megfizetési kötelezettsége akkor is fennáll, ha a műkereskedő nem eladóként, hanem vevőként vagy csak közvetítőként vesz részt a jogügyletben.

Az említett uniós rendelkezések azonban nem adnak világos iránymutatást a tekintetben, hogy a díjat a közös jogkezelő szervezet felé ténylegesen megfizető, illetve a díjat egyébként – esetleg közvetve – viselő személynek egy és ugyanazon személynek kell-e lennie. Ahogy a bírák jelzik: egyes nyelvi változatok ez utóbbi értelmezésre engednek következtetni, más nyelvi változatok megengedőbbek, és úgy tűnik, hogy lehetővé teszik a két személy elválasztását.¹⁹⁶ Az EUB a helyes értelmezés megtalálása céljából az uniós szabályozás kontextusát és célját vette szemügyre, s megállapította, hogy „az irányelv meghatároz ugyan bizonyos szempontokat az érintett művekre, a követő jog jogosultjaira, a díj mértékére, a követőjog-díj-köteles ügyletekre, a számítás alapjára, valamint a fizetésre kötelezett személyre vonatkozóan, nem szól arról, hogy pontosan mely személynek kell véglegesen viselnie a követő jogi díj alapján a szerzőnek járó díj költségét. ... Nincs szükség a nemzeti jogszabályok közötti olyan különbségek megszüntetésére, amelyek várhatóan nem befolyásolják hátrányosan a belső piac működését, illetve annak érdekében, hogy a lehető legnagyobb mozgástér maradjon a tagállami döntéshozatalnak, elégséges azoknak a belső rendelkezéseknek az összehangolása, amelyek közvetlen hatással vannak a belső piac működésére. Márpedig, noha az ily módon körülírt cél megvalósítása megköveteli, hogy megjelöljék azt a személyt, aki a követő jogi díj alapján a szerzőnek járó díj megfizetéséért felelős, valamint hogy meghatározzák azokat a szabályokat, amelyek e díj összegének megállapítására vonatkoznak, ugyanez nem mondható el arról a kérdésről, hogy ki viselje véglegesen a díj költségét.”¹⁹⁷

¹⁹⁴ Christie's France SNC kontra Syndicat national des antiquaires, Case C-41/14, ECLI:EU:C:2015:119, 7–12. pont.

¹⁹⁵ Uo., 15–16. pont

¹⁹⁶ Uo., 25. pont.

¹⁹⁷ Uo., 27., 29. és 30. pont.

S bár az EUB maga is jelezte, hogy lehet annak kockázata a belső piac hatékony működését illetően, hogy a követő jogi díjat végső soron viselő személyét illetően szabad kezet kapnak a tagállamok, azonban az eljáró tanács szerint e hatások csak közvetettek lehetnek.¹⁹⁸ Mindezekre tekintettel a luxembourgi fórum elfogadhatónak találta a Christie's France szerződéses gyakorlatát.

A fentiek tükrében világos, hogy a követő jog pontosan a jogkimerülés azon fogalmi elemeinek az érvényesülését korlátozza (különösen igaz ez a viszonteladás feltételekhez kötésére és díjfizetés kötelezettségére), amelyek a jogelv lelkét, vagyis a jogszerűen szerzett magántulajdon engedély nélküli terjesztését biztosítanak. Ennyiben tehát – ellentétben Reimer megítélésével – bátran tekinthetjük a követő jog előírásait a jogkimerülés belső korlátjának.

Zárásként egy érdekesség. A TTIP-megállapodás keretében az EU kifejezetten érinteni kívánja a követő jogot.¹⁹⁹ Ebben egyrészt az az érdekes, hogy miközben a követő jogot az EU több mint tíz éve harmonizálta, addig az Egyesült Államok jelenleg nem ismeri azt. Bár a jogirodalom megosztott a tekintetben, hogy a szövetségi szintű jogalkotás szükséges-e,²⁰⁰ mindmáig csak tagállami szinten került sor törvény elfogadására.²⁰¹ Igaz, hogy épp a mintapéldaként hozható kaliforniai törvényt alkotmányellenesség okán – a szövetségi Alkotmány kereskedelmi klauzulájának („*commerce clause*”)²⁰² megsértése miatt – 2012-ben, máig nem jogerősen, megsemmisítette egy szövetségi bíróság.²⁰³ A követő jog esetleges szerepeltetése a TTIP-ben ugyanakkor két fontos következménnyel járhat: egyrészt a reciprocitáson alapuló alkalmazás előfeltételeként az Egyesült Államok is – legalább a 2001/84/EK irányelv-

¹⁹⁸ Uo., 31. pont.

¹⁹⁹ EU Position Paper, i. m. (177), p. 4.

²⁰⁰ A jogalkotás mellett állást foglaló tanulmányok közül lásd: *Michael B. Reddy*: The Droit de suite: why American Fine Artists Should Have the Right to a Resale Royalty. *Loyola of Los Angeles Entertainment Law Journal*, 1995, p. 509–546. Ezzel ellentétes véleményt lásd: *Alexander Bussey*: The Incompatibility of Droit de Suite with Common Law Theories of Copyright. *Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal*, 2013, 3. sz., p. 1063–1104; *M. Elizabeth Petty*: Rauschenberg, Royalties, and Artists' Rights: Potential Droit de Suite Legislation in the United States. *William & Mary Bill of Rights Journal*, 2014, 3. sz., p. 1001–1008.

²⁰¹ Kalifornia állam vonatkozásában Lásd: California Resale Royalty Act, Civil Code §986. Vö.: *Emily Barker*: The California Resale Royalty Act: Droit De [Not So] Suite. *Hastings Constitutional Law Quarterly*, 2011, 2. sz., p. 387–406; *Petty*: i. m. (200), p. 990–993.

²⁰² Az Egyesült Államok Alkotmányának I. cikk 8. szakasz (3) bekezdése.

²⁰³ A több felperest és több – aukciós házat működtető – alperes ügyét lásd: *Estate of Robert Graham et al., v. Sotheby's Inc.*, 860 F.Supp.2d 1117 (2012). A jogeset elemzését lásd: *Petty*: i. m. (200), p. 993–1001. A másodfokon eljáró szövetségi fellebbviteli bíróság (Ninth Circuit) utóbb elrendelte a tárgyalás újbóli lefolytatását. Lásd: *Sam Francis Foundation, et al., v. Christie's Inc.*, 769 F.3d 1195 (2014).

ben foglalt tartalommal – kénytelen lesz szövetségi szinten rendezni a kérdést.²⁰⁴ Másrészt, és ez a jelen tanulmány szempontjából fontosabb, a regionális/közösségi jogkimerülés korlátozását adó követő jog alkalmazásának hatósugara az Atlanti-óceán túlpartjára is kiterjedne. Ez pedig mindmáig egyedülálló módon egy újabb „mutáció” megszületéséhez vezetne a jogkimerülés vonatkozásában. Miközben ugyanis a jogintézmény alkalmazása továbbra is az EU/EGT régiójára korlátozódna, addig az ennek korlátozását adó követő jog alapján már a tengerentúli szerzői jogosultak műveinek viszonteladása is díjfizetéshez lenne kötve.

²⁰⁴ Az Egyesült Államok Szerzői Jogi Hivatalának igazgatója az Egyesült Államok Képviselőházának Igazságügyi Bizottsága előtt 2016. április 29-én közzétett állásfoglalásában pontosan emellett érvelt. Lásd: Statement of Maria A. Pallante, United States Register of Copyrights and Director of the U.S. Copyright Office, Before the Committee on the Judiciary, United States House of Representatives, “The Register’s Perspective on Copyright Review”, April 29, 2015, p. 18–20. (http://judiciary.house.gov/_cache/files/1c82a3a6-3b1b-4a51-b212-281454d1e56e/written-testimony-of-register-maria-a-pallante.pdf). Hasonlóképp 2015 során benyújtásra került egy törvényjavaslat a Képviselőház előtt. Lásd: American Royalties Too Act of 2015, H.R.1881 – 114th Congress (2015–2016) (<https://www.congress.gov/bill/114th-congress/house-bill/1881>).